

Sport & Muuseum

Eesti Spordimuseumi perioodiline väljaanne / 1 / jaanuar 2012

Sõudespordiga on Emajõesel tegeletud

juba rohkem kui sada aastat.

Pildil Eesti vanima sõudeklubi

Dorpater Ruder-Clubi regati võitjad

(1911)

Tartu eestlaste esimene spordiselts

Olümpiaharidus muuseumides - mis see on?

Sada aastat eestlaste esimestest
olümpiamängudest

Otepääl avati talispordimuseum!

Super-Eesti galerii

Raskejõustiklane Daniel Wiedemann (Tõnu Võimula) kettaga poseerimas (1910)

Sport & Muuseum

Sport & Muuseum
Eesti Spordimuuseumi
perioodiline väljaanne nr 1 (2012)

Peatoimetaja: Kalle Voolaid
Tõlked: Anu Sillastu
Toimetuse kolleegium:
Daimar Lell, Kaie Voolaid,
Enn Mainla, Siim Randoja
Kujundus: Kalle Müller
Trükkikoda: Ecoprint

EESTI SPORDIMUUSEUM

ISSN 2228-155X
ajakiri@spordimuuseum.ee

| Esikaane ja sisekaane foto: Eesti Spordimuuseum |

Sisu

2 Meie autoreid

3 Sport ja ajalugu

Anu Sillastu

Tartu esimene eestlaste spordiselts Taara

18 Sport ja muuseum

Christian Wachter

Olümpiaharidus muuseumis

29 100 aastat tagasi

Enn Mainla 100 aastat esimestest olümpiamängudest Tallinnas

35 Rahvusvaheline koostöö

Daimar Sell

Eesti Spordimuuseum maailmakaardil

38 Otepää Talispordimuuseum

Otepääl avati talispordimuuseum!

Autosportlane Gustav Peeter Hauk poseerimas oma autos, millega osales 1911. aastal toimunud võidusõidul Peterburist Sevastopoolisse | Foto: Eesti Spordimuuseum |

40 Uus asi

Georg Hackenschmidti raamatuahind

41 Eesti Spordimuuseum

Super-Eesti spordimuuseumis

42 Uus raamat

Uno Aava

Unustatud unustamatud viiekümnendad

46

Eesti sport vanadel fotodel

47

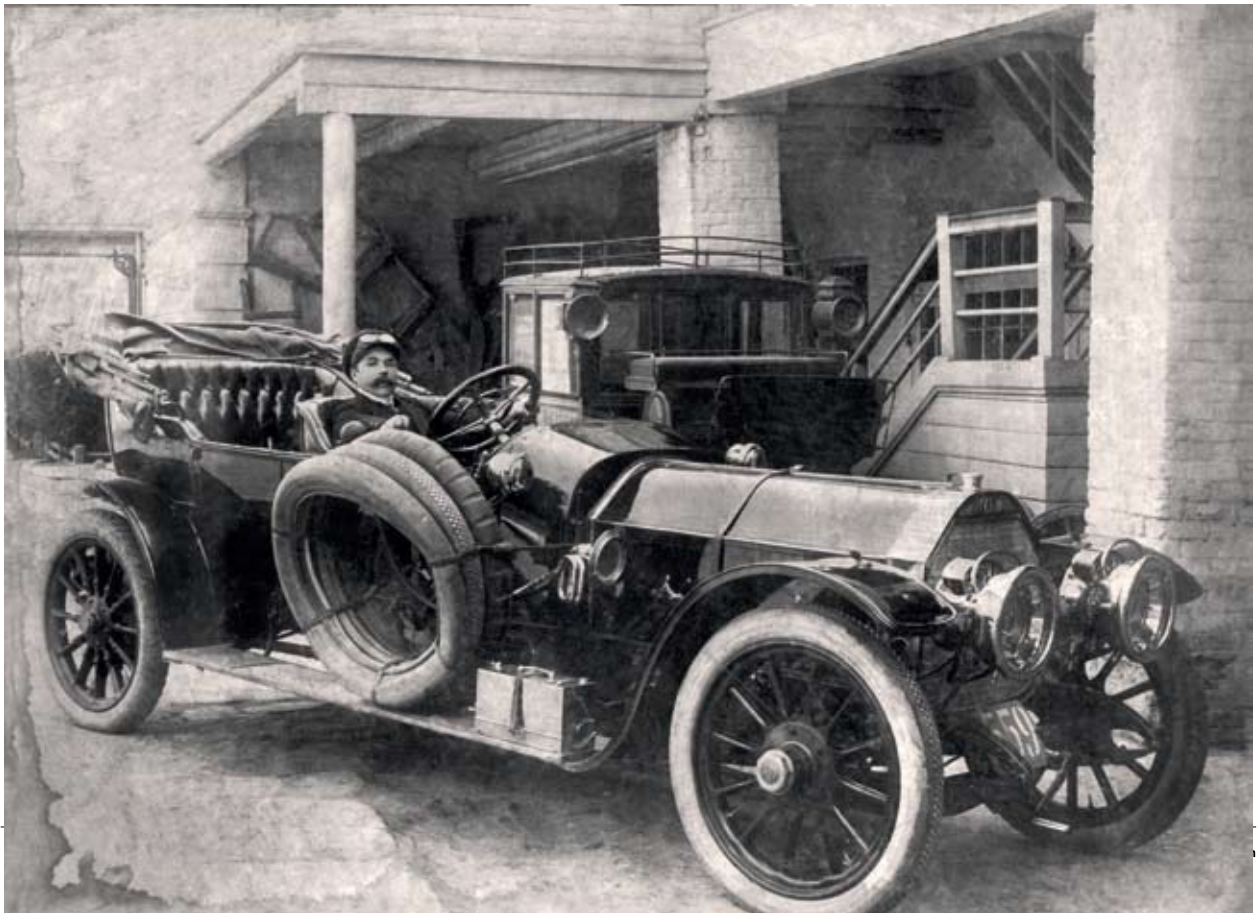
People in sport history - sport history for people

48

Vaade kogudesse

Kalle Voolaid

Naelkingi Eesti Spordimuuseumi kogudest

Meie autoreid

- **Anu Sillastu** on Eesti spordiajaloolane ja muuseumispetsialist. Lõpetanud 1985. aastal Tartu Ülikooli ajalooteaduskonna, asus Anu tööle Eesti Spordimuuseumis, kus töötab teaduri ja arhiivkogu haldajana tänini. Oma kogutud teadmisi ja oskusi ei hoiu Anu sugugi vaka all – lisaks mitmetele trükis ilmunud artiklitele, konverentsidel peetud ettekannetele ja kuraatorina koostatud näitustele on ta alates aastast 1993 olnud edukalt tegev ka Eesti Spordimuuseumi spordiajalooliste teatmaterjalide kogumise võistluse žüriis. Spordiselts Taara temaatika on tema teravdatud tähelepanu all olnud juba pikki aastaid, jõudes nüüd Sport&Muuseumi veergudel põhjaliku ja faktitäpse (vahe)kokkuvõteteni.

- **Christian Wacker** on rahvusvahelise mainega spordiarheoloog ja muuseumispetsialist. Kaitsnud doktorikraadi Würzburgi ülikoolis (1996), juhtis Christian pikka aega Saksa Spordi- ja Olümpiamuuseumi Kölnis ning lööb nüüd taas direktorina kaasa Qatari Olümpia- ja Spordimuuseumi rajamisel Dohas. Arheoloogina on Christian osalenud mitmete suurte väljakaevamisprojektide juures, milledest enim on ilmselt mainimist väärt ka rahvusvahelist meediakajastust saanud muistse hipodroomi otsingud Olümpias (Kreeka). Sport&Muuseum avaldab autori lahkel loal pisut lühendatud versiooni ettekandest “Olümpiaharidus muuseumis”, mille ta pidas kutsutud lektorina Tartus 2008. aastal toimunud ISHPES-i (International Society for the History of Physical Education and Sport) seminaril “People in sport history - sport history for people”.

- **Enn Mainla** on Eesti spordiajaloolane ja muuseumispetsialist. Lõpetanud 1970. aastal Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskonna, asus ta 1971. aastal tööle Eesti Spordimuuseumi direktorina, püsis sellel ametipostil kuni 2001. aastani. Seal edasi on ta tegutsenud muuseumi juhtivateadurina, kureerides Eesti Spordiajaloo Seltsi tegevust, koostades muuseumi näitusi ning erinevaid spordiajalooalaseid väljaandeid, pidades ettekandeid ja avaldades artikleid. Lisaks kuulus ta ka spordimuuseumi püsiekspositsiooni “Hortus Athleticus” koostajate ringi. Ennu tööd ja tegemised on saanud rohkesti tunnustust, muuhulgas on ta 2004. aastal pälvinud Eesti Kultuurkapitali kehakultuuri ja spordi sihtkapitali aastapremia. Olles 2009. aastast ka Kalevi auliige, on Enn oma uurimistegevuses korduvalt tagasi pöördunud Kalevi spordiseltsi ja Eesti kergejõustiku ajaloo juurde. Killukest sellest põnevast teemast jagab ta ka Sport&Muuseumi lugejatega.

- **Uno Aava** on teenekas Eesti autosportlane. Ta kuulus pikki aastaid Eesti ja toonase NSV Liidu paremikkude ning osales mitmetel suurtel rahvusvahelistel rallidel, tehes 1968. aastal kaasa ka London-Sydney maratonrallil. Mitmekordse NSV Liidu ja Eesti meistrina kuulus ta aastail 1960-1970 NSV Liidu koondisesse ning pälvis NSV Liidu teenelise meistersportlase tiitli (1969). Erilise au osaliseks sai Uno Aava aga 2001. aastal, kui valiti 20. sajandi Eesti parimaks rallisõitjaks! Autospordiliidu auliikmena astus ta 1991. aastal Eesti Spordiajaloo Seltsi liikmeks ja lööb sealpeale kaasa Eesti auto-motospordi ajaloo jäädvustamisel. Ants Prometi raamatust “Unustatud unustamatud viiekümnendad“ ülevaate kirjutamisega Sport&Muuseumile nõustus ta meeleldi – räägib see raamat ju talle vägagi tuttavast ajast ja tuttavatest inimestest!

Tartu esimene eestlaste spordiselts Taara

| Fotod: Anu Sillastu, Eesti Spordimuuseum |

Taara põhikiri

Anu Sillastu

- Tartu spordi- ja teatriajaloos on etendanud olulist osa üks selts, mille tegevuse uurimine on seni paraku suhteliselt tagaplaanile jäänud – see on spordiselts Taara.

Niisuguse tagaplaanile jätmise peamiseks põhjuseks võib pidada asjaolu, et suur osa seltsi materjale on hävinud (viide hävimisele on leitav ka ainsas kasutada õnnestunud peakoosolekute protokolliraamatus aastast 1941). Osa materjale on õnneks siiski säilinud, sealhulgas teatav hulk liikmete nimekirjadest, eestseisuse ja osakondade protokollide raamatud, mitmed finantstegevust kajastavad raamatud (näiteks pearaamat, kassaraamatud jmt), aga ka riietus ja autasud. Suured teened materjalide päästmises ja Eesti Spordimuuseumi toimetamises lasuvad Taara sõudejuhil Endel Arandil, Taara liikmel Edgar Nammil ja viimasel esimehel Leo Ansol ning nende pärijatel.

УСТАВЪ
Юрьевского Общества Велосипедистов
подъ названіемъ
„ТАРА“.
Зурjewi jalgratta sõitjate seltsi
„Taara“
põhjuskiri.
Statuten
des Zurjewer Radfahrer-Vereins
„Taara.“

□ Taara jõustikuosakonna liikmed (1904)

- Esimesed Tartu spordiseltsid asutati 19. sajandi teisel poolel. Need olid baltisakslasi ühendanud Tartu Võimlemisselts (Dorpater Turnverein, 1864), Tartu Sõudeklubi (Dorpater Ruder-Club, 1875) ja Tartu Jalgratturite Selts (Dorpater Radfahrerverein, 1888).

Kuigi ka baltisaksa seltside ridadesse kuulus eestlasi, tekkis Tartus sarnaselt kogu Eestit haaranud seltsiliikumisele soov moodustada oma, eestlaste spordiselts. Selleni jõuti lõpuks aastal 1897, mil asutati Jurjevi Jalgrattasõitjate Selts Taara. Põhikirja järgi oli seltsi eesmärgiks liita jalgrattasõiduga tegelejaid ning täiendada nende selle*alaseid oskusi, ent esialgu jäi sportimine seltsis siiski kõrvaliseks. Põhiliseks eesmärgiks oli eesti rahvuse

säilitamine ja vaimne arendamine, mille elluviimiseks korraldati tegevuse esimestel aastakümnetel rohkesti kõne- ja peoõhtuid, kus olid lubatud mitmesugused seltskonnamängud, v.a kaardimäng. Seltsi põhikiri registreeriti 30. (vana kalendri järgi 18.) detsembril 1898, mistõttu hakati Taara vanust lugema just sellest kuupäevast. (Kõik edaspidised kuupäevad on antud uue kalendri järgi.)

- Taara oli esimene eestlaste spordiselts Tartus. Loodi see eeskätt eesti haritlaskonna koondamiseks võimutseva saksluse vastu ja sinna tulid üle varem Tartu Sõudeklubisse kuulunud eestlased, samuti pea kõik jalgratturite seltsis olnud eestlased.

1899. aastal osteti seltsile oma maja (aadressil Jaama 28). Maja aeda rajati jalgrataste sõidutee ja spordiplats

Taara maja (Jaama 28)

Esimeseks esimeheks valiti jurist Johann Leopold Jürgens,

kes oli sel ametipostil 1902. aastani. Seltsi tegevust juhtis eestseisus (juhatus): esimees, esimehe abi, kirjatoimetaja, kassahoidja, arst ja mõned liikmed, kelle arv määrati peakoosolekul, kuid neid polnud vähem kui kaks. Lisaks juhatusesele tegutses seltsis mitu komisjoni: sõidukomisjoni ülesanne oli õpetada rattasõitu, korraldada väljasõite ja võistlusi; pidutoimikond organiseeris näitekunsti harrastamist ja korraldas pidusid; kirjandustoimikond viis läbi kõneõhtuid. Hilisematel aastatel moodustati veel kolm spordiosakonda. 1904. aastal loodi jõustiku osakond, mis tegeles raskejõustikualade kõrval kergejõustiku ja turnimise edendamise ja hakkas korraldama võistlusi tõstmises ja maadluses, 1914. aastal loodi aga veesporti ning male osakonnad.

Seltsil olid oma pitsatid (metallist venekeelne ja kummist eestikeelne) ning kasutati oma koduraha. Sissetuleku moodustasid liikmemaksud, pidude, võidusõitude ja võistluste korraldamine, kingitused/annetused ning (pärast seltsile oma maja ostmist) ruumide rent.

13. aprillil 1899. aastal osteti seltsile 12 000 rubla eest maja. Nüüd võis hakata rohkem sporditegevusele tähelepanu pöörama. Soetati pruugitud naiste- ja meesterattad, millega liikmed said igal tööpäeval pärast kella 8 õhtul jalgrattasõitu õppida.

□ Mitmed hiljem Taaras tegutsenud kultuuritegelased harrastasid kehakultuuri juba noorpõlves. Pildil: “Sangernebo polk” Emajõe luhal sportimas (1897). Vasakult esimene Karl Jungholz, teine August Meibaum, ühel põlvel Konrad Mägi

Jalgrattal

Jalgrattasõidust sai seltsi liikmete peamine suvine sportlik tegevus. Esimene jalgrattavõistlus korraldati 7. juulil 1899 Tartust Saadjärveni

(Volti). Enamasti toimus aasta jooksul 6-7 väljasõitu ja võistlust – näiteks sõideti jalgratadel Pärnu laulupeole, Tallinnasse ja mujale.

Alustati ka uisutamisharrastusega. 14. detsembril 1903 avati ilutulede ja muusika saatel seltsi aias pidulikult jalgratta sõiduteele valatud uisurada. Esialgu muretseti seltsile neli paari uiske.

Suvised rattaharrastuse kõrvale otsiti ülejäänud ajaks teisi tegevusi.

3. juulil 1899 peetud koosolekul otsustas seltsi juhatus hakata laupäeviti muusikaõhtuid korraldama ning oma muusikakoori luua. Mõned kuud hiljem lisandusid plaani kirjandusõhtud. Sama aasta sügisel toimuski

esimene muusika ja kirjanduse õhtu, mille eeskavas olid muusikalised ettekanded, pikem naljakõne “Minu esimene kirjatöö: Advokaadi kanad” ning lühike kõne “Vanade eestlaste meelelahutused rahvalaulude järgi”.

Järgmisel, 1900. aastal toimus juba 13 perekonna-, muusika- ja kirjandusõhtut, 4 näokattepidu, 7 tantsuõhtut, 5 aiapidu muusikaga ja 5 kontserti. Lisaks peeti talvel igal kolmapäeva õhtul kell 9 kõneõhtud läbirääkimistega.

Taara kõneõhtutel esinesid näiteks Mihkel Martna (võttis hiljem aktiivselt osa 1905. aasta revolutsioonist, tema sulest on pärit esimene põhjalikum ülevaade selle revolutsiooni sündmustest Eestis); revolutsionäär ja viiuldaja Eduard Sõrmus; kunstnik Konrad Mägi; tõlkija, kirjandusteadlane ja kunstnik Mart Pukits jt.

1901. aastal hakati esitama täispikki näitemänge. Esimene tõsisem teatritükk oli Karl Jungholzi lavastatud Hermann Sudermanni “Au”, mille tõlge saadi 7 rubla eest Peterburi Eesti Karskuse Seltsilt “Ustavus”. Kolm aastat hiljem toodi lavale klassikud – Molière’i “Ihnus” ja Henrik Ibseni “Nora”. Edasi mindi üle kergemale mängukavale.

August Pikkeri kiidutunnistus 1. koha eest Taara võistlustel prantsuse maadluses (1910)

14. mail 1912 korraldas Taara uhke spordi- ja muusikaõhtu, mille tuludest toetati seltsi liikmete sõitu Stockholmi olümpiamängudele

1905. aasta pingerikkad päevad poliitilises elus mõjutasid seltsi tegevust.

Seoses Vanemuise uue teatrihoone avamisega 1906. aastal läks suur osa haritlasi üle Vanemuise seltsi ja teatritegevus Taaras soikus. Kuid oma tööga Taaras aastail 1898-1906 panid Karl Jungholz ja Ants Simm siiski aluse Eesti realistlikule teatrile ning kasvasid põlvkonna näitlejaid, kelle tööst sündis Karl Menningu juhtimisel kunstiteater.

Vanemuise selts tegi Taarale ettepaneku ühinemiseks, ent ägeda arutelu järel lükati see ettepanek tagasi. Taara tegevus hääbus. Liikmeskonna arv vähenes umbes poole võrra, seoses paljude ärksate liikmete üleminekuga jäid ära kõne- ja vaidluskoosolekud.

Jõud on terwis – terwis on eluõdit.

Wäga auust. *Ants Simm*

Sellega on auu Teid paluda, teisel Suwiste pühäl 14. mail 1912. „Taara“ seltsis ärapeetawast spordi ja muusikalisest pidu-õhtust lahkeste osawõtma tulla.

Eeskawa wahel ja tantsuks ilustatud saalis mängib keelpilliide muusika.

Hakatus kell 9 õhtu, lõpp k. 4 hom.

Piletite hinnad: 75, 50 ja 35 kop.

Pidu eesmärk on oma seltsist Stockholmi Olympia ilma võistlusele minejaid spordi-mehi toetada.

Rohket osawõtmist lootes

„Taara“ eestseisus.

NB. Saali põrand on stearinitatud, nii et tolmu sugugi karta ei ole.

K. 8881'i trükk, Tartus

24. juulil 1910 võeti Taara erakorralisel peakoosolekul vastu seltsi uus põhikiri, mis oli koostatud 1908. aastal loodud Tartu Eesti Seltsi Kalevala põhikirja järgi. Taara seltsi juhatuse arvates saadi nüüd avaram tegevusväli. Uueks nimeks sai Tartu Eesti Selts Taara, tegevuse eesmärgid jäid endisteks. Põhikiri registreeriti 13. juunil 1911.

Suurem kriis hakkas tasapisi mööda

saama. Nii otsustati näiteks eestseisuse koosolekul 11. mail 1911 jõustiku ja jalgrattasõitjate osakondade liikmetele sisse seada nn liikmekaardid, sest liikmeid “on nii palju, et nägupidi enam kõiki ei tunta ja sisse tuleb palju võõraid”. Nimetatud aastal korraldati kokku 38 piduõhtut, kusjuures 19. mail toimunud jõustikupeole müüdi koguni 766 piletit.

1912. aastal toimunud olümpiamängudel Stockholmis osales kolm Taara liiget: kergejõustiklane Eduard Hermann ning kreeka-rooma maadlejad August Kippasto ja August Pikker. Nende olümpiasõidu toetuseks korraldas selts eraldi peoõhtu, mille tuludest anti Kippastole 10 rubla, Hermannile 9 rubla ja Pikkerile 6 rubla. Sellest toetusest kõigi kulude katteks muidugi ei piisanud, sest ainuüksi välispass maksis tollal 2.25, edasi-tagasi laevasõit Riist Stockholm aurulaeval Norbotten I klassis aga koguni 18 rubla ja II klassis 10 rubla.

Olümpiastart taaralastel hästi ei õnnestunud. Eduard Hermann katkestas 10 km käimises, August Kippasto langes välja maadluse 2. ringis ning August Pikker diskvalifitseeriti vlevõtte eest samuti 2. ringis.

□ Taara aias (1934)

- Olümpiamängud tõmbasid spordile Tartus suuremat tähelepanu – päevakorda tõusis näiteks korralike spordiplatside küsimus. Seltsid üksikult ei olnud suurteks ettevõtmisteks võimelised ja taas kerkis päevakorda ühinemise mõte.

Taara pidas läbirääkimisi mitme seltsiga ja otsustas lõpuks ühineda 1911. aastal loodud seltsiga Tervis. Ühinemine sai teoks 15. detsembril 1913, uue seltsi nimeks jäi Tartu Eesti Selts Taara.

Tänu ühinemisele väljus Taara 1906. aastal alanud kriisist. 1914. aastal jagunes jõustiku osakond kaheks: raske spordi (maadlus, tõstmine) ja kerge spordi (kergejõustik, võimlemine) osakonnaks. Uuendusena asutati maleosakond, et korraldada malevõistlusi ja tõsta noorte seas huvi male vastu.

Harrastama hakati sõudesporti – 11. jaanuaril 1914 asutati Taara juhatusel liikme Hendrik Tõnissoni initsiatiivil seltsi juurde veesporti osakond. Emajõe vasakule kaldale (aadressile Kalda 25) osteti maatükk,

Jalgratturid Taara aias (1912)

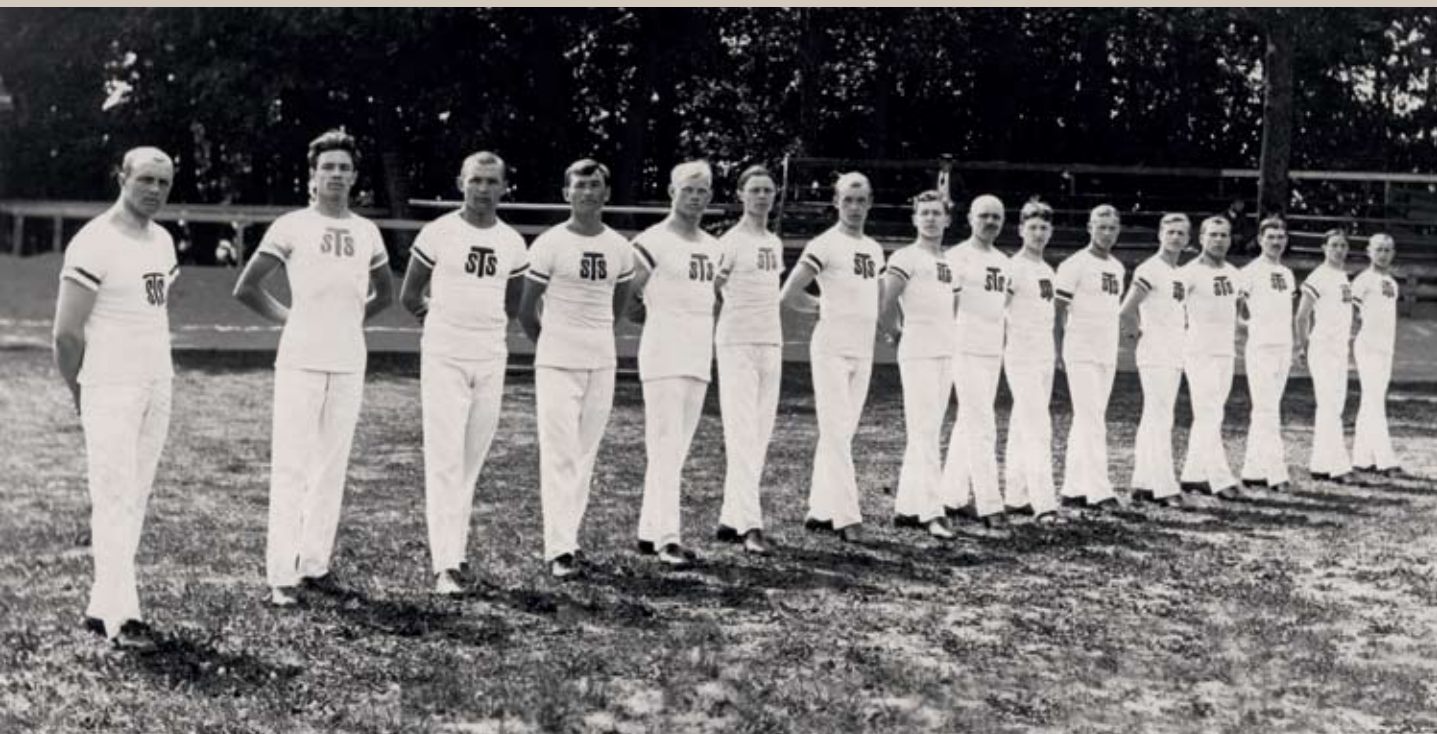
Poksidemonstratsioon Taara aias (1931)

kuhu ehitati puidust paadikuur ja limonaadikiosk, Saksamaalt telliti esimesed paadid. Paraku soikus seltsi tegevus I maailmasõja puhkemise tõttu.

Otsustades juhatuses koosolekute protokollide järgi hakati Taaras alates 1918. aastast tegelema ainult spordiküsimustega, ehkki rohkem sai seltsitegevusele mõelda alles pärast Vabadussõja lõppu. 21. detsembril 1920 registreeriti selts uuesti, nüüd nime all Võimlemis- ja Spordiselts Taara. Nimemuutusega loodeti

sportlikule tegevusele senisest suuremat tähelepanu pöörata, kuid tegevuse aktiviseerumist ei saavutatud. 1921. aasta kevadel müüdi Jaama tänava maja (koos krundiga) 950 000 marga eest Tartu Linnavalitsusele. Kalda tänaval olev limonaadikiosk ehitati ümber nn rõdu- ehk klaasmajaks. Projekti koostas arhitekt Viller, kes juhatas ka ehitustöid. Taara liikmete arv vähenes aga veelgi ja oli 1922. aastal alla 20. Sama aasta peakoosolekule ilmus vaid viis liiget! Taara ajaloo algas "tume ajajärk", mis kestis 1930. aastani.

Pidulikud taaralased on rahvapeole rivistunud (1914)

□ Taara uus klubihoone Emajõe ääres, Kalda tänav 25 (1930. aastad)

1922. aastal otsustati Saksamaalt tellida neli uut paati, ent tegelikult osteti neid kolm: roolijaga neljane, paaris aeruline roolijaga kahene ja ühene. Paadid saadi kätte 1923. aasta sügisel. 11. juulil 1925 korraldas Taara lipuheiskamise ja paatide ristimise. Neljane sai nimeks Tervis, kahene Voog ja ühene Virve. Ristiisaks oli seltsi asutajaliige Otto Obermann.

23. augustil 1925 peeti Emajõel riialaste osalusel rahvusvahelise värvingu saanud sõudevõistlused. Üllatuslikult saavutas algajate klassis esikoha Taara neljaline üksikaeruline roolimehega õppepaat, koosseisus Elmar Tiimann, Ilmar Tolk, Gustav Kalkun, Elmar Jakobson, roolis Elmar Reimann. 2000 meetrit läbisid nad ajaga 7.46,4. (Algajateks loeti sõudjaid, kes polnud varem võistelnud, ükskõik kui vanad nad olid.)

Tõus

Suur tõus Taara tegevuses algas 1930. aasta märtsis, mil seltsiga liitus arvukalt uusi liikmeid. Peamiseks spordialaks otsustati võtta sõudesport ja vastavalt uuele suunale parandada põhikirja, mis registreeriti

25. augustil 1933. Seltsi nimeks sai Sõude- ja Spordiselts Taara. Uuendatud põhikirja järgi oli seltsi eesmärgiks oma liikmete kehaline, seltskondlik ja moraalne kasvatamine ning arendamine.

□ Anni Vihm (Mikkel) Taara aias ratast sõitmas (umbes 1930-1934)

□ Taara sõudekursusest osavõtjad (1932). Esireas vasakult esimene tulevane olümpiamees Elmar Korko

31. augustil 1930 korraldati suuremad võistlused Taara ja Tartu Sõudeklubi vahel. Mõlemad seltsid valmistusid selleks sündmuseks suure tõsidusega. Võistluste päeval kogunes finišipaika Mütale (Tartust 3 km) ligi 2000 pealtvaatajat! 2000 meetri distantsil Rannalt Mütale oli abiks ka telefoniside – iga 500-meetrise lõigu järel anti finišisse teateid võistluste käigu kohta. Võistluste üksikud episoodid filmiti. Taara võitis kuuest sõidust kaks, mida peeti heaks tulemuseks. Treener Rudolf Tark võeti teenete eest koguni Taara eluaegseks liikmeks. (Harilikult võeti eluaegseks liikmeks vastu isik, kes maksis ette ära 15 aasta liikmemaksu).

1930. aastatel oli sõudesport Tartus tõesti populaarne. See asjaolu sundis Taarat korraldama 1932. aasta augusti teisel poolel kahenädalased tasuta sõudekursused, mille käigus tutvustati sõudeinventari ning -tehnikat, viidi läbi praktilisi õppusi ja korraldati demonstratsioonsõit. Sõudekursuste juhatajaks ja läbiviijaks oli Elmar Tiimann, keda abistasid kõik Taara paremad sõudjad. Osavõtjaid kogunes 26, nende seas ka naisi.

1933. aasta lõpuks oli seltsil liikmeid üle 150. Liikmete arvu kasv tõstis ühtlasi seltsi spordisaavutusi. 13. augustil 1933 Tartu Sõudeklubi korraldatud

võistlustel, kus osales ka Pärnu Sõudeklubi, sai Taara kõik esikohad (neljal paadil). Esmakordselt Tartu sõudespordi ajaloos osalesid võistlustel naised.

Esialgu Taaral endal vineerist võistluspaate polnud, mistõttu laenati neid Tartu Sõudeklubilt. Esimeste oma vineerist võistluspaatide ostmiseni jõudis Taara 1934. aastal, mil seltsi ridadesse kuulus juba üle 200 liikme. Uute paatide raha koguti seltsi liikmetelt korjanduse teel. Kuna korjandus andis oodatust paremaid tulemusi, saadi kavatsatud kahe paadi asemel osta kolm. Kodumaal selliseid paate ei toodetud, seetõttu tuli need tellida Saksamaalt. Kui uued paadid olid Tartusse saabunud, korraldati nende pidulik ristimine, mis viidi läbi 19. juulil 1934. Ühene sai nimeks Ago, roolijaga neljane poolvõistluspaat Oskar ja roolijaga neljane Mart. Ristitavaid kasteti hõbedasest peekrist Emajõe veega ja ülesrivistatud sõudjad hüüdsid igale paadile kolm korda "Tervist". Edasi viidi paadid vette, kus korraldati paraadsõit.

22. septembril 1935 toimunud Taara erakorralisel peakoosolekul otsustati hakata endise paadikuuri asemele seltsile uut maja ehitama. Projekti ja esialgsed kalkulatsioonid tegi seltsi liige arhitekt Arnold Matteus. Klaashoone taheti alles jätta, planeeritud

□ Taara naissportlased koos sõudejuht Endel Arandiga (1930. aastad)

□ Taara rõdumaja (1930. aastad)

uue maja alumisele korrusele pidi tulema paadikuur (ellinguruum) ja teisele korrusele klubiruumid. Samuti kavatseti ehitada veeremänguruum, mis oli mõeldud peamiselt seltsi vanematele liikmetele, kes sõudesporti aktiivselt ei harrastanud. Veeremänguga taheti seltsi

juurde tõmmata veelgi rohkem toetajaliikmeid. Esialgsete arvestuste kohaselt pidi hoone maksma minema 20 000 kuni 25 000 krooni. Vajaminev raha loodeti saada seltsi rohkearvuliselt toetajaskonnalt. Selleks ajaks oli seltsil 165 liiget, 40 noorliiget (liikmeks võeti pärast aastast noorliikmeks olemist) ja 25 alatist külalist (naisliikmete nimetus).

Elmar Korko

Kiiresti edenevast sõude-edust tiivustatuna otsustati üks Taara liige 1936. aastal Berliini olümpiamängudele lähendada. Väljavalituks osutus edukas ühepaadisõitja Elmar Korko. Keegi jõukas Taara toetajaliige võttis tema sõidukulud enda kanda, lisaks otsustati talle olümpial võistlemiseks Saksamaalt uus vineerpaat tellida. 11. augustil 1936

võistleski Elmar Korko Berliini olümpiamängudel, kuid eelringist edasi ei pääsenud. Ebaõnnestumise põhjustena toodi hiljem välja, et Korko oli ühepaadil vähe võistelnud, tal puudusid suurvõistluste kogemused ja ta viibis olümpiamängudel ilma treenerita. Klubi poolt ostetud paadiga, mis sai hiljem nimeks Kusti, polnud Korko samuti veel harjunud.

1936. aasta sõudehooajal jäid avalikud sõudevõistlused Tartus osavõtjate puudusel pidamata, kuigi Taara oli need 23. augustile välja kuulutanud ja saatnud vastavad kutsed teistele Eesti sõudeklubidele (Pärnu, Pirta ja Tartu). Taara kutsele reageeris vaid Tartu Sõudeklubi, teatades, et ei saa paatkondade puudusel võistlustest osa võtta. Ettenähtud päeval pidas Taara võistlused siiski ära, kuigi need kujunesid seltsisisesteks ja avalikult neid välja ei kuulutatud. Osa võttis ainult kaks meeste neljast paatkonda. Kuna Taaral oli olemas

vaid üks võistlusneljane, siis sõideti kordamööda, aja peale.

Raha puudumist regulaarseks võistluste korraldamiseks kinnitab fakt, et 1937. aastal trenniti hoolsalt, kuid võistlusi läbi ei viidud. Vahendeid koguti 1938. aastaks, mil sooviti väärikalt spordiseltsi 40. juubelit tähistada.

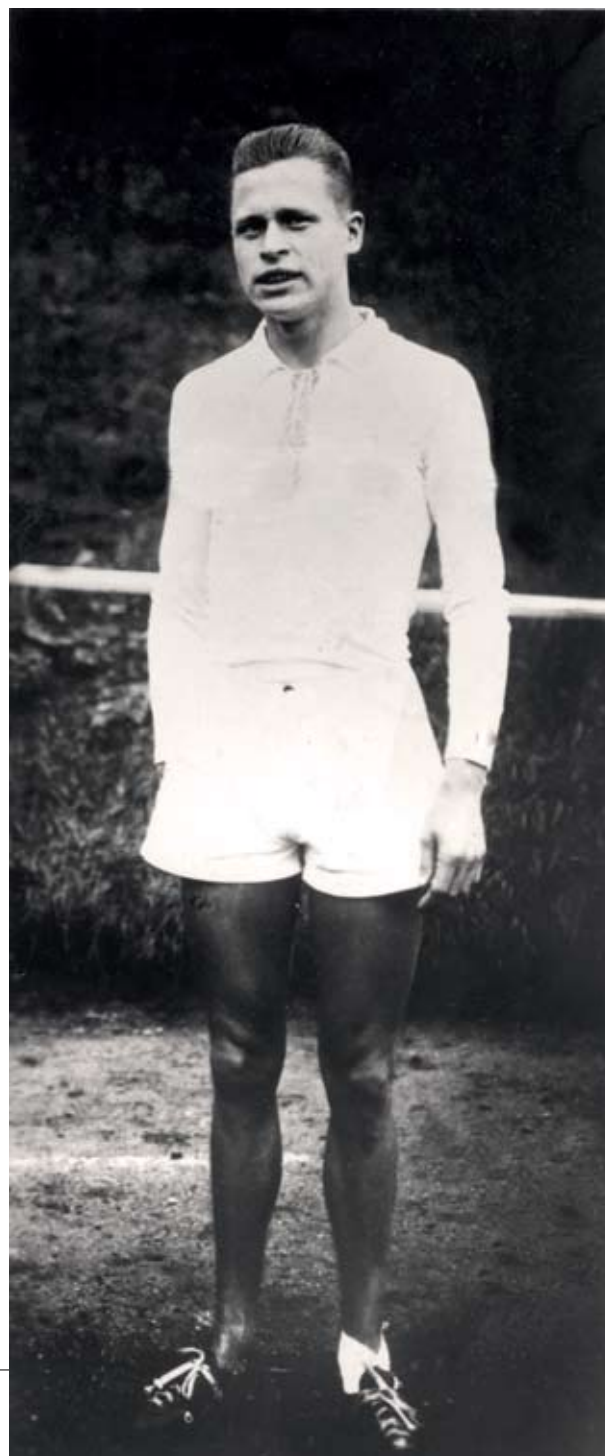
- 1938. aastal koondas Taara üle 300 liikme: pärisliikmeid 240, noorliikmeid 32, alalisi külalisi 45. Sõudetegevusest võttis osa 91 meest ja 32 naist, neist 27 olid algajad. Seltsil olid olemas oma lipp, vormimüts ja sõuderiietus.

14. augustil 1938 toimusid Taara 40. tegevusaasta tähistamise juubelivõistlused. Start oli Rannal, finiš Mütal, distantsi pikkus 2000 meetrit. Osavõtjaid

Taara müts ja mütsimärk (1930. aastad)

Taara liige Elmar Korko osales 1936. aasta Berliini olümpiamängudel ühepaadi sõudmises, pälvides 3. koha nii eelsõidus kui ka lohutussõidus

Taara 40. aastapäeva võistlused 14. augustil 1938

Hõbelaeva võitjad (1938). (Vasakult): Harald Luning, Richard Vorp, Rudolf Tark, Aleksander Kankar, Edgar Namm

Hõbelaev (autor teadmata), arvatavasti valmistatud XX sajandi alguses Saksamaal

oli ka Tartu Sõudeklubist ja Läti klubidest (Riia Sõudeklubi, Riia Sõudeselts Neptun ja Jelgava Sõudeklubi). Pealtvaatajaid oli ligi 2000, finišis oli üles seatud valjuhääldi. Võisteldi ühestel ja roolijaga neljastel. Üheksast sõidust kaks võitsid taaralased: Erich Bergmann juunioride ühepaadil ning neljaline üksikaeruline roolijaga paat algajate klassis. Juunioride ühepaadi võitja sai tasuks seltsi juhatuse liikme E. Tõnissoni poolt annetatud rändauhinna, neljapaat aga ettevõtja August Koogi annetatud hõbelaeva, ainult Eestis asuvatele seltsidele mõeldud rändauhinna.

1940. aasta tõi kaasa segased ajad. 1. septembril 1940 osales Taara rahvusvahelisel noortepäeval Tamme staadionil. 9. oktoobril 1940 võttis Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu aga vastu määruse nr 260, mille alusel kuulusid ENSV hariduse rahvakomissari poolt likvideerimisele kõik enne ENSV konstitutsiooni jõustumist asutatud ja vabahariduse alal tegutsenud ühingud, nende liidud ja sihtasutused, mille tegevus osutus rahvale mittevajalikuks. Määrust tuli ellu viia nii, et “need ringid..., ettevõtted ja tegevusavaldused, mis töötava rahva huvide seisukohalt on vajalikud, ei lõpetaks oma tegevust, vaid võiksid tegevust jätkata rahvamajade või teiste vastavate asutuste või ühiskondlike organisatsioonide juures”.

1941. aasta kevadel moodustati Sõude- ja Spordiseltsist Taara ning Tartu Sõudeklubist ühine Vabariikliku Sõude- ja Purjeseltsi Tartu osakond, mille esimeheks sai Leo Anso. Osakonna ülesandeks oli sõudespordi arendamine Tartus ning sidemete loomine teiste Nõukogude Liidu linnade spordiorganisatsioonidega. Sõja algusega osakonna tegevus lakkas.

- 1941. aastal hävisid sõjatuules nii Tartu Sõudeklubi hoone kui ka Taara klaasmaja. Taara paadikuur aga päästeti tuleohust ja nii säilis ka kümme paati.

Sakslaste võimuletuleku järel, 3. augustil 1941 kogunesid Taara endised liikmed erakorralisele peakoosolekule seltsi paadikuuri, et valida uus juhatuse ja võtta vastu otsused edasiseks tegevuseks. Osalejaid oli 39. Juhatuse valiti koosseisus: esimees Leo Anso, sõudejuht Endel Arand, majajärg Erich Bergmann, sekretär Bernhard Räppo ja laekur E. Karmo.

Kuigi aastail 1942-1943 käisid sõudjad väga harva paatidega veel ja tegevuse peamine eesmärk oli maalt toiduainete toomine, korraldas Taara 1942. aasta suvel siiski kolm nädalat kestnud sõudekursused, mida juhatas seltsi sõudejuht Endel Arand.

- Saksa ajal juhtis Eestis Spordiameti kaudu sporditööd Rahvakasvatuse Peavalitsus. Eesti Omavalitsuse Sisedirektori otsusega 19. oktoobrist 1943 lubati Eesti Spordi Keskliidul ja Eesti Vabariigi aegsetel erialaliitudel ning spordiseltsidel edasi tegutseda.

25. novembril 1943 anti Taarale juriidilise isiku õigused. Seoses sellega pidas selts 19. detsembril peakoosoleku, kus valiti uuesti kõik seltsi organid. Senine juhatus jätkas täies koosseisus.

1944. aastal muutus võim Eestis uuesti. Samal sügisel Taara paadikuur lammutati. Kuuris olnud paadid viidi Edgar Nammi meenutuste järgi spordiselts Dünamo suusavabriku kuuri teisel pool jõge. Kuna kuur oli väike, lõigati paadid pooleks.

☐ Rahvusvaheline noortepäev Tartus Tamme staadionil 1. septembril 1940

1946. aastal asutati Vabariikliku Jahtklubi Tartu Osakond, mille esimeheks valiti TRÜ õppeprorektor Harald Haberman ja aseesimeheks TRÜ Kehakultuuriteaduskonna õppejõud Felix Parre. Lisaks purjespordi arendamisele tegeles osakond Tartus säilinud sõudespordiinventari kogumise ja arvelevõtmisega. Spordiriistade vabrikult Dünamo võeti üle roolijaga neljase poolvõistluspaadi Oskar kronsteinid koos tullidega ja ühene õppepaat. 1949. aasta algul osakond likvideeriti.

Oma eksisteerimise ajal kandis Taara selts mitut nime:

1898 – 1910	Jurjevi Jalgrattasõitjate Selts Taara
1910 – 1920	Tartu Eesti Selts Taara
1920 – 1933	Võimlemise ja Spordiselts Taara
1933 – 1941	Sõude- ja Spordiselts Taara

Taara liikmete arv oli läbi aegade äärmiselt kõikum: kord alla saja, siis jälle ligi kolmsada. Sinna kuulus inimesi eri eluvaldkondadest. Näiteks 1903. aastal oli Taaras 271 liiget, kusjuures ligi kolmandik neist olid käsitöölised. Aga seltsi kuulus ka kaupmehi, ametnikke, majaomanikke, kooliõpetajaid,

üliõpilasi, kirjutajaid, vabrikuomanikke, advokaate, arste, kunstnikke, ajakirjanikke, ajalehetoimetajaid, trükikojaomanikke, möisaomanikke jne.

Seltsi liikmeteks on olnud mitmed väljapaistvad kultuuri- ja ühiskonnategelased: riigimees Jaan Tõnisson, juristid Kaarel Parts (Riigikohtu esimees aastail 1919-1940), Lui Olesk (hilisem Eesti Vabariigi peaprokurör) ning Johan Oskar Rütli (tööstur ja pankur), kirjanikud Karl Eduard Sööt, August Kitzberg, Gustav Suits, hilisem tuntud keelemees Johannes Voldemar Veski, heliloojad Miina Härma ja Aleksander Läte, kunstnikud Konrad Mägi ja August Meibaum, kunstnik ning kirjandusteadlane Mart Pukits, tulevased teatrijuhid Karl Jungholz ja Karl Menning, arstid Juhan Luiga ja Heinrich Koppel (ka Tartu Ülikooli rektor 1920-1928), koolijuhid Hugo Treffner ja Konstantin Treffner jt.

Oma tegevuse algaastatel oli Taara Tartu eestlaste kultuurielu mõjutaja laiemas tähenduses, eelkõige tehti suur töö ära Eesti teatri arendamisel. Pärast 1905. aasta revolutsiooni suundus seltsi põhitähelepanu eestlaste spordipisiku kasvatamisele. Suurteks kordaminekuteks võib lugeda näiteks oma sportlaste viimist kahtedele olümpiamängudele. Jäeb vaid kahjutundega tõdeda, et selts ei pidanud vastu ajaloo keerdkäikudele ja on hääbunud minevikku.

Taara sõudejuht ja hiljem ka juhatuse liige Endel Arand (1940. aastad)

Kasutatud materjalid

Jurjewi jalgratta sõitjate seltsi "Taara" põhjuskiri [kinnit. 18. det. 1898]. Jurjew: K. Sööt, 1899

Taara dokumentaalsed materjalid Eesti Spordimuuseumis. (ESM 367:1-38, 1164:62-64, 1671:1-3, 2576:5)

Tartu Eesti Seltsi "Kalevala" põhjuskiri. Tartu: K. Sööt, 1908

Arand, Endel. Ülevaade spordiselts Taara tegevusest 1898-1941. (Käsikiri asub Eesti Spordimuuseumis)

Mainla, Enn. Taara seltsi sporditegevusest XX sajandi alguses. Ettekanne Tartu Linnamuuseumi ajaloopäeval 28. oktoobril 1981, teesid. ESM F1-1/179

Pullerits, Heivi. Taara seltsi osa Eesti realistliku teatri kujunemises. Ettekanne Tartu Linnamuuseumi ajaloopäeval 28. oktoobril 1981. (Originaal autori käes)

Suija, Andrus. Akadeemilise sõudmise tekkimine ja areng Tartus kuni 1940. Tartu, 1971. Diplomitöö. (Käsikiri asub Eesti Spordimuuseumis)

Tõlp, Ülo. 100 aastat sõudesporti Tartus. Tartu, 1976. (Käsikiri asub Eesti Spordimuuseumis)

Artma, Hugo-Herbert (koost). Eesti sõudespordi ajalugu. [Tallinn: Eesti Sõudespordi Liit], 2001 (Pärnu: Trükk)

Nõmm, M. (koost). ENSV spordiühingute, -organisatsioonide ja -asutuste ajaloo teatmik aastatest 1940-1970. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskarhiiv, 1975

Rahvusvahelised sõudevõistlused seltsi 40. tegevusaasta tähistamiseks Tartus, Emajõel, (...) 14. augustil 1938. [Tartu]: Taara, 1938 (Tartu: Postimees)

Laevastik Emajõel (1947)

Olympia **haridus muuseumis**

| Fotod: Kalle Voolaid, Daimar Lell,
Rait Männik, Eesti Olümpiaakadeemia |

Christian Wacker

— Nüüdisaegne muuseum on juba mõnda aega oma algsetest eesmärkidest eemal seisnud. Juba Theophrastose muistses koolis, Aristotelese rajatud Lykeionis Ateenas tegutses külastajatele avatud Museion, kusjuures selles ei asunud mitte ainult tähtsate filosoofide, vaid ka riigimeeste galerii.

Hiljem täitsid sama funktsiooni näiteks Louvre'i, Prado või teiste rahvusmuuseumide suured kogud, samuti paljud väikeriikide ja rikaste kodanlasperekondade erakogud. Niisuguste kogude (kus eksponeeriti ka väärtasju) peamine funktsioon oli erasikute, aristokraatia, monarhide ja rahvaste suurenenud soovide rahuldamine.

Kuigi eksponaate on kogutud, säilitatud, eksponeeritud ja seega osaliselt konserveeritud juba alates renessansiajast, avastati eksponaatide süvitsi tutvustamise potentsiaal alles 20. sajandil. Just kogumine, arhiveerimine, eksponeerimine, konserveerimine ja teadmiste arendamine on vastavalt Rahvusvahelise Muuseuminõukogu (International Council of Museums ehk ICOM) põhikirjale need viis tegurit, mis määratlevad nüüdisaegse muuseumi.

Ajaloolise väärtusega eksponaatide säilitamine muuseumides sai alguse juba renessansi ajal. Pildil olev antiikaegne käsik (halteer) on hoiul muuseumis Olümpias

Heaks näiteks kultuurivarade tutvustamise pikaajalistest traditsioonidest on maailma erinevatesse põnevatesse paikadesse korraldatavad ekskursioonid. Pildil: ekskursandid muistsel Nemea staadionil (Kreeka)

Rahvusvahelise Muuseuminõukogu nõudmistele vastavates spordimuseumides on nii korralikud kollektsioonid kui ka hästi läbi mõeldud ekspositsioonid. Pildil: 1952. aasta Helsingi olümpiamänge tutvustav väljapanek Soome Spordimuseumis

Muuseumipedagoogide töö on muuseumidele oluline. Just nende kanda on uute ja põnevate programmide ning keskkondade väljatöötamine

Heaks näiteks kultuurivarade tutvustamise pikaajalistest traditsioonidest on erinevatesse linnadesse, lossidesse ja kloostritesse korraldatavad ekskursioonid. Nii näiteks muutus Baieri kuninga Ludwig II Herrenchiemsee loss kiiresti hästikülastatud turismiattraksiooniks kõigest mõned aastad pärast tema surma, mil kohalik rahvas hakkas sinna organiseerima giidiga ekskursioone.

1920. ja eriti 1930. aastatel hakkasid muuseumid ette valmistama asjatundlikke giide, kes suutsid tagada korraliku

esituse. Möödunud sajandi kolmekümnendate aastate keskpaiku oli Berliini linnamuuseumis (Märkisches Museum) kasutusel isegi grammofon, mis edastas akustiliselt usaldusväärset teavet – ehk omalaadne algeline versioon tänapäeva audiogiidist. Neil varastel aegadel oli

teave enamasti mitteametlik, mis tähendab, et selgitused eksponaatide kohta edastati vastuvõtjatele või külastajatele ilma tagasisideta.

Haridusmaastikul hakati muuseumidest tegelikult hoolima alles kuuekümnendate aastate saabudes. Esialgu kavandati giidiga ekskursioone eksponaatide juurde vaid täiskasvanutele ning võttis aega, enne kui laste- ja noorterühmadega sama teed mindi. Trendi kujundasid siin kultuuriajaloo muuseumid. Näiteks õhutas Saksa muuseum Münchenis noori juba 1970. aastatel muuseumi tulema ja eksponaatidega interaktiivselt suhtlema. Interaktsiooni külastajatega propageeriti aktiivselt ning muuseumi juhtkonnast kujunesid õppeprotsessidest huvituvad pedagoogid.

Muuseumikülastajate suhe eksponaatidesse on nüüdisaja muuseumides muutumas üha interaktiivsemaks. Pildil: külastaja Eesti Spordimuuseumi püsiekspositsioonis

Ludwig II

Ludwig II (1845-1886) valitses Baierimaad aastail 1864-1886. Tänu oma pisut keerukale iseloomule ja romantilistele kalduvustele, samuti mitmetele teda vaevanud haigustele on teda kutsutud ka Baieri hulluks kuningaks. Ludwigi

elu lõpetas uppumissurm Starnbergi järves, mida mõned peavad enesetapuks, mõned aga poliitiliseks mõrvaks. Herrenchiemsee loss asub samanimelisel saarel Chiemsee järves. Ludwigi tahtel rajati sinna loss, mis on Versailles'i lossi täpne koopia.

Tänapäeval on mõeldamatu, et suured muuseumid ilma muuseumipedagoogideta tegutseda saaksid. Just pedagoogid töötavad välja temaatilisi ekskursioone, arendavad oma tegemisteks sobilikke uuenduslikke keskkondi ja panevad kokku juba legendaarseks muutunud muuseumide töökomplekte.

Muuseumid ja nende pedagoogid etendavad täna haridussüsteemis tähtsat osa. Leidub teemasid, mis delegeritakse muuseumidele täiesti teadlikult. Loodus-, tööstus-, tehnika-, kunsti- ja teised erialamuuseumid toimivad õppekavaväliste haridusinstituutidena ning nende üleriigiline populaarsus üha kasvab. Haridusprogramme arendatakse nii muuseumide püsinaitudele kui ka erinäitudele, kusjuures sageli on need erinäited mõeldud eeskätt õpilastele, ergutades täiendavalt suhet kooli ja muuseumi vahel.

Haridusprogrammidega tegeletakse küll sisuliselt igat tüüpi muuseumides, ometi on spordimuuseumid siin pikalt erandiks olnud. On ju spordimuuseumid eraldiseisva muuseumitüübina välja kujunema hakanud alles viimaste aastate jooksul. Spordimuuseumidest rääkides ei pea ma muidugi silmas mitmesuguseid spordiklubide juures säilitatavaid kogusid, vaid vastavalt ICOM-i juhendile tegutsevad spordialase temaatilise või ajaloolis-kultuurilise taustaga muuseume. Reeglina on neil spordimuuseumidel riiklik ja/või olümpia suund (nt Saksa Spordi- ja Olümpiamuuseum Kölnis).

Tänu Rahvusvahelise Olümpiakomitee ja Lausanne'is asuva Olümpiamuuseumi initsiatiivile moodustasid tosin spordi- ja olümpiamuuseumi hiljuti võrgustiku, mis mitte ainult ei lihtsusta tuleviku ühisprojekte, vaid määratleb ka olümpia- ja spordimuuseumide üldfunktsioonid.

(Olümpia)spordimuuseumide kogemused näitavad, et sellistes institutsioonides etendab võtmerolli suhtlemine. Olümpialiikumine toimib ainult siis, kui saab oma ideaale tutvustada staadionil, meedias ja loomulikult ka muuseumis. Seega on olümpiahariduse pakkumine õppekavavälise tegevusena ühele (olümpia)spordimuuseumile ääretult hea võimalus.

Mis on olümpiaharidus? Termin "olümpiaharidus" võttis Saksamaal 1975. aastal kasutusele Norbert Müller. Selle defineerimisel oli tal abiks isiklik mõju mitmes institutsioonis, eeskätt Rahvusvahelises Olümpiaakadeemias (ROA). Alates 1961. aastast iidse Olümpia lähistel tegutsev Rahvusvaheline Olümpiaakadeemia vastutab olümpia-ideaalide levitamise eest ja seda peetakse keskseks olümpiaharidusinstituutsiooniks.

Norbert Müller

Norbert Müller on teenekas Saksa sporditeadlane, kelle töö peateemade hulka kuuluvad spordi eetiliste väärtuste selgitamine, Pierre de Coubertini haridusliku pärandi tutvustamine ja olümpiahariduse printsiipide juurutamine. 1989. aastal asutas ta Mainzi Johannes Gutenbergi Ülikooli juurde

Olümpia uurimisrühma, millest on tänaseks kujunenud mainekas rahvusvaheline olümpiauringute alane kompetentsikeskus. Norbert Müller on ka Rahvusvahelise Pierre de Coubertini Komitee president. 1997. aastal tunnustas Rahvusvaheline Olümpiakomitee tema tööd olümpiaordeniga.

- Rahvusvahelise spordi- ja olümpiamuuseumide koostöövõrgustiku töökohtumised on traditsiooniliselt toimunud Lausanne'i Olümpiamuuseumis

Olümpiaharta põhireeglite täitmise ja levitamise eest vastutavad ka rahvuslikud olümpiaakadeemiad, mis on üldjuhul seotud rahvuslike olümpiakomiteedega. Rahvusvahelise Olümpiakomitee poolt sätestatud olümpiaharta kohustab rahvuslikke olümpiakomiteesid edendama “olümpismi põhialuseid rahvuslikul tasandil”. Muuhulgas hoolitsevad rahvuslikud olümpiakomiteed olümpialiikumisega seotud rahvuslike olümpiaakadeemiate, olümpiamuuseumide ning kultuuriprogrammide toimimise eest. Niisiis on olümpismi baasiks spordi, kultuuri ja hariduse suhe, mis on igati kooskõlas olümpiamuuseumi peamise funktsiooniga.

Norbert Mülleri “olümpiaharidus” põhineb Pierre de Coubertini hariduskontseptsioonil. Just Coubertin rääkis 1918. aastal esimesena olümpialikust pedagoogikast (*pédagogie olympique*) ja kirjeldas tervikliku hariduse süsteemi üldises sportliku pedagoogika (*pédagogie sportive*) kontekstis. Keha ja vaimu harmoonia oli Prantsusmaal spordihariduse keskne töekspidamine, pedagoog Coubertin soovis ja nõudis seda. Coubertin pidaski ennast rohkem pedagoogiks kui spordifunktsionääriks või spordistrateegiks. Oma olümpiahariduse põhimõtted avaldas ta järgnevas hästituntud tsitaadis: “Sellest ei piisa, et olümpialikule pedagoogikale – mis, nagu ma viimati mainisin, põhineb ühtaegu jõupingutuste ja harmoonia kultusel, teisisõnu maittsel, mis ühendab priiskamise mõõdukusega – kord nelja aasta jooksul võimalus antakse kogu maailma silme ees ülistatud saada. See soovib end ka mujal teostada.” (Tsitaat aastast 1918; Müller 1998, lk 388).

- Eklektik Coubertin ei defineerinud olümpiahariduse põhiprintsiipe kunagi detailselt ega koostanud ka mingit reeglistikku. Kuid ta käsitles seda teemat arvukates artiklites. Tema arutlustes etendasid olulist osa rahuidee ja olümpismi ideoloogia.

Peagi pärast esimesi olümpiamänge Ateenas 1896 sai selgeks, et Coubertini pingutused hariduse reformimisel ei saa piirduda vaid Prantsusmaaga. Olümpial osalevad erinevad rahvad kasvatasid soovi rahvastevahelisel rahu propageerida. Olümpiasportlased pidid “rahu saadikutena” näitama, et spordi kaudu on võimalik

- Olümpiaharidusega tegelemine on olümpiamuseumidele suurepärase võimaluse. Pildil: olümpiasümboleid tutvustav näitus Lausanne'i Olümpiamuseumis

- Rahvusvahelise Olümpiaakadeemia keskus asub Olümpias (Kreeka). Pildil: akadeemia külaliste ööbimisruumid

- Pierre de Coubertini süda puhkab Olümpias

- Pierre de Coubertini monument Lausanne'i Olümpiamuseumis

- Rahvusvahelise Olümpiaakadeemia konverentsihall

ühendada väga erinevaid kultuure. “Coubertini kavatsused keskendusid algusest peale koosmõjule rahvaste vahel, keda ühendasid rahust innustumine ja internatsionalism, mis nende rahumeelsetele taotlustele piduliku pitseri paneks.” (Müller 1998, lk 386).

Antiiki ja kaasaegset filosoofiat ühendades hakkas Coubertin arendama ideoloogiat, mida ta ise nimetas olümpismiks. “Olümpism on kui aura, mis hõlmab kõiki inimkonda paremaks muutvaid põhimõtteid.” (Tsitaat aastast 1917; Müller 1998, lk 387). Selle taga peitub *graecophile* Coubertini universalismi ideaal, kooskõlas Juvenalise kuulsal remargiga *mens sana in corpore sano* (terves kehas terve vaim).

Füüsiline tugevus on eeskätt seotud tahtejõuga, mistõttu peab sportlane saavutamatu saavutamiseks alati

edasi püüdlema. Sportlane on hea näide kellestki, kes püüab saavutada midagi suisa võimatusena näivat. Need pingutused vormivad iseloomu ja liikumist. Coubertini järgi ei saa inimest defineerida; ta ei ole see, kes ta on, vaid see, kelleks ta võib saada. Seega ei ole olümpism mitte reeglite kogum, vaid ambitsiooni, püüdluse ja jõupingutuse ideoloogia. Kes mõtleb perfektsionismist lähtuvalt ja seab põhitingimuseks oma eesmärkide täieliku saavutamise, ei ole Coubertini ja olümpismi ideid mõistnud. (Müller 1998, lk 395).

Olümpiaharidus nõuab globaalset, terviklikku ning täielikku füüsilist ja vaimset pühendumist. Olümpiaharidus on avatud kõigile, olenemata vanusest, elukutsest, rassist, rahvusest või usust. Suurima väärtuse omistas Coubertin spordieetikale ehk millelegi, mida

ta nimetas *religio athletae*'ks. Coubertin toetas tugevalt spordi ja kehaliste harjutuste edendamist koolides ning rõhutas korduvalt spordiseltside tähtsust. Kahjuks ei täitunud Coubertini eluajal tema suurim soov erilise olümpiauringute keskuse loomiseks, kuigi natsionaalsotsialistlik režiim pidas säärast Carl Diemi juhitud keskust hiljem (aastail 1938-1944) Berliinis ülal. Jääb üle vaid loota, et täna maailmas tegutsevad olümpiauringute keskused võtavad Coubertini poolt visandatud olümpiahariduse peasuunad enda kanda, nüüdisajastavad need ning kasutavad neid Norbert Mülleri poolt visandatud ideede järgi.

Olümpiaharidus koolides. 90 aastat tagasi kirjeldati esmakordselt Coubertini olümpialikku pedagoogikat (*pédagogie olympique*). Toonast aega ei saa küll praegusega võrrelda, ometi on see pedagoogika endiselt oluline ja tänu oma väärtustele meie koolides endiselt kasutatav. Olümpiahariduse ideid ajakohastas mainekas Saksa sporditeadlane Ommo Grupe, määratledes kuus nüüdisaegse olümpiahariduse tunnusoont, millel on tema arvates fundamentaalne tähendus olümpia tuleviku suhtes.

— Inimese kui terviku harmoonilise harimise idee

Noori tuleb harida mitte ainult intellektuaalselt, vaid ka füüsiliselt. Kui haridus on harmooniline ja võrdne neis mõlemas suunas, siis on võimalik saavutada üldine rahulolu. Keskset rolli mängivad siin koolide spordipäevad – justkui olümpiamängud kõigile. Täiusliku harmooniaideaali saavutamiseks peaksid näiteks ka kunst ja muusika seal spordivõistluste osaks saama.

— Inimtäiuse poole püüdlamise idee

Järgides antiikset vooruslikkuse ideaali (*areté*) määratles Coubertin eesmärgi: nagu sportlased olümpiamängudel, peavad ka õpilased kooli spordivõistlustel üritama alati endast parimat anda. Peaesmärk ei ole tegelikult olla parim, vaid pigem saavutada isikliku soorituse kõrgeim tase ja püüelda täiuslikkuse poole. Igaüks peaks püüdma teha parima enda võimete piires ja võrrelduna teiste samal tasemel olevate sportlastega. See põhimõte kehtib võrdsele kõigile, ka neile, kes võivad füüsiliselt nõrgad olla või mõnda puuet omada.

□ Eesti Olümpiaakadeemia innustusel korraldatakse Eestis kooli-olümpiamänge, kus olümpiahariduse printsiipe ikka au sees hoitakse. Pildil: kooliolümpiamängud Jõgeval (2010)

— Vabatahtlik ustavus eetilistele põhimõtetele

“Fair play” ehk ausa mängu mõistet kirjeldas Coubertin eetiliste põhimõtete austamisena ja inimeste kooseksisteerimise alusena. See on oluline – reeglitest kindlalt kinni pidada, ausalt käituda ja seega teistele head eeskuju näidata.

— Amatörismi idee

Kuigi amatörismiideaal on olümpiatsirkuses juba pikemat aega hüljatud, etendab see olümpiahariduses endiselt tähtsat osa. Enamik sportlasi on ka tänapäeval amatöörid ja liiguvad ringkondades, mis jäävad äri ja meedia mõjust eemale. Niisiis, täiuse poole püüdlamine kooskõlas Coubertini amatörismiideega toimib endiselt.

Spordikangelased on järeltulevale põlvele eeskujuks. Pildil: liivaskulptuur Lausanne'i Olümpiamuuseumis

Olümpiatuli Lausanne'i Olümpiamuuseumi õuel

Spordimuuseumid annavad külastajatele võimaluse "spordi sisse minna". Pildil: traditsiooniliste spordialade väljapanek Barcelona Olümpia- ja Spordimuuseumis

— Rahu ja rahvastevahelise mõistmise idee

Veel kord, internatsionalism on tolerantse ühiskonna keskne tõekspidamine. Teiste kultuuride tundmaõppimine ja nendega ideede vahetamine on üks olümpiamängude kui "ülemaailmse rahusündmuse" olulisemaid osi. Nii on olümpiamängud ka selles osas eeskujuks igapäevasele koolielule ja meie multikultuurse ühiskonnas soovitud integratsioonile.

— Emantsipatsiooniarengu toetamine

Tolerantsi õpetamine koolis ning uute ja võõraste ideede aktsepteerimine kuulub samasse ritta eri rahvaste ja spordialade võrdse kohtlemise ideega olümpiamängudel.

Olümpiamängudel on olümpiahariduses eeskju andev roll. Hariduslikke ideaale ei saa sellest suurest spordisündmusest eraldi käsitleda, sest tuleb just siit ju lõppkokkuvõttes see eriline, "olümpia" osa olümpiaharidusest. Vaieldamatult on sportlased eeskujuks, mida olümpiaharidus peaks positiivsete näidete korral ära kasutama. Spordi eetilised kangelased esindavad olümpialikke põhimõtteid, sümboliseerivad püüdlemist täiuse ja tippesituse poole ning on õigluse ja vastastikuse austuse kehastused.

— Oluline on olümpiaharidust mitte spordihariduseks kitsendada, sest olümpia- teemaga saab tegeleda väga eri valdkondades ja ka valdkondadevaheliselt. Olümpiatseremooniad ja mitmesugused kultuuri- programmid sobivad selleks ideaalselt.

Saksamaal on olümpiaharidusel koolides ja ülikoolides pikad traditsioonid, selle teemaga on tegeletud juba alates 1950. aastatest. Saksa Olümpiakomitee juures asuva Saksa Olümpiaakadeemia juhatus käivitas koolides vastava teema õpetamise ning toetas ka õppematerjaliga. Kui 2007. aastal asutati Saksa Riiklik Spordiliit (Deutsche Olympische Sportbund, DOSB),

Vaade Barcelona Olümpia- ja Spordimuseumi ekspositsiooni

Saksa Spordi- ja Olümpiamuseum Kölnis

Saksa Spordi- ja Olümpiamuseumi ekspositsioon pakub ülevaadet erinevatest teemadest ja spordialadest

võttis selle juurde toodud Saksa Olümpiaakadeemia olümpiahariduse pärandi taas enda kanda. Saksakeelne olümpiaharidusinfo on laialdaselt kättesaadav ka netis. Hea ülevaade on leitav näiteks siin: www.olympiaausstellung.de.

Olümpiaharidus muuseumis. Muuseumides leiduvad olümpiaharidusega tegelemiseks mitmekülgsed võimalused. Ka eespool juba mainitud rahvusvaheline olümpia- ja spordimuseumide võrgustik on ideaalne võimalus erinevate temaatiliste programmide tutvustamiseks, laiendamiseks ja edasiarendamiseks.

(Olümpia)spordimuseumi võimalused on peidus tema varades. Vahetu tutvumine näiteks olümpiatõrviku, mõne spordivahendi või tuntud sportlase poolt võidetud medaliga tekitab küllastajates sellega otsese ja emotsionaalse seose. Atraktiivsete kogudega suured (olümpia)spordimuseumid kasutavad neid võimalusi, et pajatada lugusid olümpialiikumisest ning ühtlasi ühendada olümpismi põhimõtted olümpiakangelaste meenetega ja nende endi näidisesinemistega. Seda teevad nii rahvusvaheline Olümpiamuseum Lausanne'is kui ka rahvuslikud muuseumid. Olgu siin nimetatud näiteks Soome Spordimuseum Helsingis, Olümpiamuseum Seoulis (Lõuna-Korea) või 2006. aastal avatud Olümpia- ja Spordimuseum Barcelonas (Hispaania).

Saksa Spordi- ja Olümpiamuseum Kölnis (www.sportmuseum.info) on näide sellest, kuidas ja kui intensiivselt saab olümpiaharidust muuseumis ellu viia. Oma ukсед avas see muuseum küllastajatele 26.

Raskejõustikualane väljapanek Leedu Spordimuseumis (Kaunas)

novembril 1999. Täna seni tegutsetakse Saksa Riikliku Spordiliidu DOSB ja peaaegu kõigi riiklike spordiliitude egiidi all.

Külastajate arv on muuseumi avamisest saati püsivalt kasvanud. 2007. aastal külastas muuseumi näiteks 150 000 inimest, mis viis neid külastajate arvu poolest riiklike muuseumide seas esimese 8% hulka. 70% kõigist külastajatest moodustavad rühmad, 20% perekonnad ja 10% üksikisikud.

Oma atraktiivsel ja informatiivsel moel

pakub muuseum 3000 ruutmeetril pilguheitu spordiajalukku. Käsitletakse teemasid alates antiikolümpiamängudest kuni saksa võimlemise ja inglise spordini ning olümpiamängudeni Berliinis ja Münchenis. Pajatakse organiseeritud spordist ja rahvaspordist, samuti tänapäeva profispordist (jalgpall, jalgrattasport, poks ja mootorisport). Originaalesemeid tänapäeva tehniliste võimalustega kombineerides ei räägita mitte ainult suurtest hetkedest spordis, vaid ka spordi tumedamate külgedest. Ühtlasi saab külastaja rohkesti infot spordi võimalustest ja olemusest (kaasa arvatud sellised teemad nagu õiglus, meeskonnavaim, rahumeelne koostöö ja rahvastevaheline mõistmine). Kuid spordi väärtusi ei tutvustata mitte ainult ekspositsioonis. Muuseum pakub mitmeid võimalusi neid kohe ka praktikas, aktiivse osaluse teel järele proovida – näiteks muuseumi katusel oleval spordiplatsil.

Oma programme arendades lähtutakse muuseumis viimastel aastatel õpetliku meelelahutuse ehk *edutainment'i* (*education+entertainment*, tõlkes haridus+ meelelahutus) põhimõtetest – külastajaid ühtaegu nii haritakse kui ka lõbustatakse ja pakutavate programmide vürtsitamiseks kasutatakse nii sporti kui ka mängimist.

õppekavaga seotud ja seda ei pea süstematiseerima. Programmid koosnevad eri moodulitest ning neid võib esitada väljaspool ametlikku haridusprogrammi.

Teoreetiliste giidiga ekskursioonide ühendamise käed-külge- ja sportlike tegevustega annab võimaluse kasutada väljaspool kooli paljusid harivaid õppekavaväliseid (spordi)tegevusi. Mitmete teemade (näiteks antiikaeg, saksa võimlemine, inglise sport) juures saab olümpiaväärtusi selgitada teoreetiliselt, tuginedes ajaloolistele näidetele, samas teisel toimib seesama käsikäes sportliku osalusena. Näiteks teemat “Agressiivsus” illustreerib Boris Beckeri kuulus purukslöödud tennisereket, kuid seda saab tunnetada ka oma võimeid poksiringis hinnates. On veelgi keskseid teemasid (nt “Eneseteadvus” või “Esituse piirid”), mida mitte ainult ei õpetata, vaid mida saab ka kogeda. Soovi korral saab muuseumis korraldada eri-ekskursioone, kus pannakse aktiivsele osale tavaekskursiooniga võrreldes rohkem rõhku. Nendel ringkäikudel saavad külastajad järele proovida nii traditsioonilisi kui ka mitte nii väga traditsioonilisi spordialasid, koos otseste viidetega eksponaatidele.

□ Giidid tööhoos (Lausanne'i Olümpiamuuseum)

— Saksa Spordi- ja Olümpiamuuseumi töötajad ei pea endid mitte juhendajateks, vaid kasvatajateks, kes ergutavad külastajaid muuseumi sisu ja tegevuse üle mõtlema.

Nad õpetavad kriitilist teadlikkust ja püüavad arendada omandatud teadmiste kasutamist. Muuseumi potentsiaal ulatub kaugemale koolis rakendatavatest “mitteametlikest” ja “ametlikest” haridusmeetoditest. Haridus ja eriti olümpiaharidus muuseumis ei ole

Kirjandust

Coubertin, P. de: Olympism (Lausanne 2000; hrsg. v. Müller, N.).

Grupe, O.: Olympism and Olympic Education – Farewell to a great idea? in: Protestant Academy of Bad Boll (Hrsg.), 100 Years of Olympic Games – Modern Sport between education and profit. Protocol Service 3/97 (Bad Boll 1997) 52-65.

Müller, N.: Olympic Education; in: Thaler, F. (Hrsg.), Sin of the Times (Schorndorf 1975) pp. 133-140.

Müller, N.: Olympic Education; in: Grupe, O. / Mieth, D. (Hrsg.), Lexicon of Ethics in Sport (Schorndorf 1998) pp. 385-395.

National Olympic Committee for Germany (Hrsg.): Olympic Education – a Challenge to sports education and school sport (Sankt Augustin 2004).

Naul, R.: Olympic Education (Aachen 2007).

Wacker, Ch.: German Sport & Olympic Museum. The National Interactive Museum for Sports in Germany; in: The Annual of CESH 2005, pp. 120-124.

100 aastat esimestest

olümpia- mängudest Tallinnas

- Kalevi kergejõustiklased 1910. aastal Pirital: ees istub Leopold Tõnson, seisavad (vasakult) Voldemar Kuusner, Anton Õunapuu, Linnaks, Trei, Richard Viilas, Konstantin Meri ja Johannes Vunn
- Kalevi medal Oskar Tammjärvele olümpiamängudelt Pirital 16-31. juulini 1911 (avers ja revers)

Enn Mainla

| Fotod: Eesti Spordimuseum |

2009. aastal tähistati Eestis kergejõustikuharrastuse 100. aastapäeva. Kuid on selge, et 1909. aasta Tartu ja Tallinna võistluste pidamine selle harrastuse alguseks on kokkuleppeline, sest kergejõustikuga puututi Eestis kokku varemgi.

Kalevi I olümpiamängude kava

Kalevi kergerõustikuvõistlused Gonsiori tänava spordiplatsil (1911)

Dorpater Turnverein korraldas Tallinna tänava kruusa-augus (praeguse Tartu Ülikooli staadioni asupaik Staadioni tänaval) juba 1901. aastast oma turnivõistlusi, mille programmi kuulus ka mitmeid kergerõustikualasid. Huvitav on märkida, et juba 25. mail 1907 (kõik kuupäevad siin ja edaspidi vana kalendri järgi) korraldas Dorpater Turnverein koos turnimisega ühe päris tõsise laste spordivõistluse. Eri vanuses lastele pakuti seal mitmekesist programmi, mille kavas olid võidujooksud, pallivise ning mitmevõistlused. Noorematele oli ette nähtud kolmevõistlus (100 m takistusjooks, kolmikhüpe, kuulitõuge), vanematele aga viievõistlus (100 m jooks, kõrgushüpe, kaugushüpe, odaheide, kivitõuge).

Ilmselt on kergerõustikuharrastuse ametliku algustärmini varasemaks nihutamist takistanud asjaolu, et neil võistlustel osalejad olid enamjagu saksa soost. Samalaadsed probleemid on tegelikult aktuaalsed ka turnimise ehk võimlemise juures. Täna loetakse Eesti võimlemise algust Laiuse turnipeost (1876), jättes tähele panemata, et tegelikult alustasid Revaler Turnverein ja

Dorpater Turnverein tegutsemist kümme aastat varem – vastavalt alates 1863. ja 1864. aastast. Rääkimata siis juba alates 1819. aastast Tartu Ülikoolis tegutsenud võimlemisrühmast Raupachi ja Struwe juhatusel. Lisaks ei saa siin varastest kergerõustikuilmingutest rääkides jätta mainimata, et tollal kuulusid jooks ja hüpped ikka turnimise juurde, ka 1876. aasta Laiuse turnipeol joosti võidu.

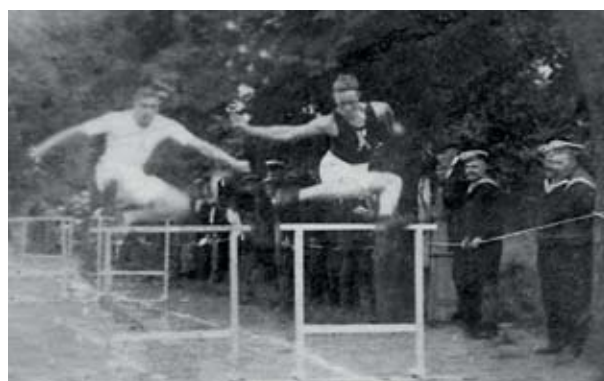
Olgu kergerõustiku algusega kuidas on, aga olümpiamängudeks nimetatud võistlusi sakslased Eestis esimestena ei korraldanud. Siin on eestlased kalevlaste näol kindlalt teerajajad. Esimesed olümpiamängud korraldas Kalev Tallinnas juba 1911. aastal, seega veidi üle 100 aasta tagasi.

1911. aastal hoogustus „kerge- atletika“ harrastamine Kalevis.

On andmeid, et suve jooksul korraldati Kalevis koguni 17-18 mitmesugust võistlust. Nendel aegadel oli tavapärane, et võistleja tegi igal võistlusel kaasa mitmel alal ja kombeks olidki nn mitmevõistlused, kus peeti

Bernhard Abrams võitis esimestel olümpiamängudel hooga hüpped ja kettaheite

Bernhard Abrams (vasakul) ja Anton Öunapuu pidasid II olümpiamängudel tasavägise duelli tõkkejooksus

koguarvestust. See tava oli juurduma hakanud juba 1909. aasta neljavõistlusega ja jätkunud 1910. aastal Pirital toimunud esimese esindusliku kompleksvõistlusega, kus kergejõustikualadele lisandus ujumis- ja sõudmis-distantse. Üldvõidu võttis seal teatavasti Konstantin Meri Anton Õunapuu ja Voldemar Kuusneri ees.

Tõenäoliselt esimene olümpiamängude nime kandnud võistlus toimus kalevlaste korraldamisel Pirital 1911. aasta suvel. 16.-31. juulini väldanud koguvõistluse programmis olid kergejõustikualade kõrval paadisõit ja ujumine. Osales 14 kalevlast, kes pidid kaasa tegema kõik 19 ala. Võitjaks tuli (Konstantin Mere ja Oskar Tammjärve ees) seekord Hugo Pihlakas.

Pirita mitmevõistlus kujunes omamoodi eelprooviks ühele tõsisemale ettevõtmisele. Nimelt kutsuti kogu Eestimaa spordirahvast osalema 1911. aasta 6.-7. augustil toimuvatel esimestel olümpiamängudel Tallinna Gonsiori tänava spordiplatsil. Võistluse tarbeks trükiti koguni esinduslik kava, kus olid kirjas nii korraldajad, võistluste programm kui ka maailma, Venemaa ja Kalevi rekordid.

Üleskutse tekst ise väärib tervikuna esitamist, sest siit selguvad ürituse korraldamise põhjused, eesmärgid ja ootused tulevikuks. Pöördumine pealkirja all „Mispärast pani Kalev Olümpia mängud toime?“ kõlab nii:

Esimest korda Eestis kuuleme ülemaalistest võistlusvõimlemistest „kerge atletikas“. „Olympia mängude“ nime all juba greeklaste juures kõrgel järjel edenenuid ning rahwale jõudu ja osawust andew kerge atletika sport on nüüid igal pool eluga edasi wõitlewate rahwaste juures uuete sündimise ajajärgul. Inglased oliwad need, kes esimestena Olympia mängusid rahwa kasvatusse abinõuna tarvitusele wõtsiwad ja teda omakohaselt täiendasiwad. Inglise juurest tuli see sport Saksamaale ja leidis ka teistesse riikidesse teed. Praegu seisab kerge atletika sport rootslaste ja meie suguwendade soomlaste juures kõrgel arenemiseastmel ja wististi ei ole see eksitus, kui ütleme, et Soome eeskujul kerge atletika sport ka meie juures wagusid on ajanud. Meil on juba üksikuid spordimehi, kelle kuulsus üle maailma ulatub; see näitab, et eestlane kehaliselt

spordis kõrgele wõib jõuda kui ta ennast selle elumõnu sünnitamise abinõus harjutab ja oskusliselt ära õpib.

Huwitus spordi kui karastuse- ja kaswatuse abinõu wastu tõuseb ka lihtrahwa seas – seda wõime rõõmuga terwitada. Juba wõimlebki meie noorsugu ilusatel suwepäewadel vabas looduses siledal niidul ja haljas metsas. Juba on spordiseltsid siin ja seal tärkamas. Et sellele noorele eluwõimulisele woolule weel hoogu juurde anda, sellepärast otsustaski spordi selts „Kalew“ selle aasta 6. ja 7. augustil üle-eestimaalisi wõistluswõimlemisi selle sihiga toime panna, et nad Eesti spordisõpru ühendaksiwad, kes wõistlustel üksteisest õppida wõiksid ja üksteist püüaksiwad waimustada.

Kuigi meie oskuste ja osawuse tagajärjed ja meie korraldus esimestel „Olympia pidudel“ palju soowida wõiwad jätta, ei tohi see meid kohutada, waid ainult taga ajajaks teguriks olla, mis meid sunnib eelolewaid raskusi teelt kõrwaldama.

„Olympia mängude“ korralduse eeltöö tegemisel tabas „Kalewit“ raske löök: tuli tule õnnetus ja kõik wõimlemise abinõud saiwad tema roaks.

Uute wõimlemise abinõude muretsemine wõttis aega ja sellepärast jäigi wõistlusepäewa korraldus nii hiliseks.

Harjutuste korraldusel on peaaesjalikult Soome eeskujul silmas peetud ja selle eest hoolt kantud, et ka inimese pahem keha osa wälja areneks, sest siis wõib ta oma teowõimu märksa suurendada; sellepärast ongi wisked, tõuked, loopimised jne. mõlema käega, ning hüpped mõlema jala pealt eeskawasse wõetud. Kepi hüpped jäiwad seekord weel ühe käe tarwis, sest et meie spordiarmastajad selles harus wähe endid on harjutanud.

Kuigi harilikult ülemaalisest wõistluswõimlemisest ainult korraldatud spordi seltsi liikmed osa wõtawad, on „Kalew“ sel aastal ka üksikuid wäljaspool spordiseltsisid seiswaid spordi sõpru wõistlusele kutsunud; see oli sellepärast tarwilik, et meie spordiseltside arw alles weel wäikene on.

Spordiselts „Kalew“ kutsub kõiki Eesti spordi edendamise seltsisid ühes koos korraldust looma, et ülemaalised wõistluswõimlemised kerges atletikas tulewal aastal kõigi spordiseltside poolt ühiselt wõiksid toime pandud saada. Ainult niisugusel puhul wõib korraldus meie Olympia mängudel eeskujulikum ja parem saada. Ühtlasi kutsub „Kalew“ ka kõiki spordisõpru üles ühinema, sest nagu arwata

- Konstantin Meri medalid Kalevi I olümpiamängudelt Tallinnas (1911). Vasakult: I koht hoota kõrgushüppes, II koht hoota kaugushüppes (revers)

Эстляндское Спортивное Общество „Калевъ“ въ Ревель.

ОЛИМПІЙСКІЯ ИГРЫ

въ руинахъ гор. Галсала
21-го іюля 1913 года.

Программа:

1) Музыка.	7) Метане диска.
2) Гимнастическае упражненіе.	8) Призиди съ шестомъ.
3) Толканіе ядра.	9) Метане жезла.
4) Пръжки въ длину съ разбѣга.	10) Тройные прыжки.
5) Метане копья.	11) Бѣгъ на 1500 метровъ.
6) Пръжки въ вышину съ мѣста и съ разбѣга.	

Начало въ 3 часа пополудни.

Входъ: I мѣсто 1 руб., II мѣсто 75 коп., III мѣсто 50 коп., IV мѣсто 30 коп.

BESTIMAA
Spordiselts „Kalew“
Tallinnas.

21. Juulil 1913. a.

Olympia mängud

Haapsalus, Lossi aias.

Кавъ:

- 1) Muusika.
- 2) Turnimine.
- 3) Kuuli tõukamine.
- 4) Kauguse hüppe hooga.
- 5) Piigi viskamine.
- 6) Kõrgus hoota ja hooga.
- 7) Kettase heitmine.
- 8) Kepi hüppe.
- 9) Heitepall.
- 10) Kolmik hüppe.
- 11) Jooks 1500 meetr.

Algus kell 3 paale lõunat.

Sisseminek: I rbl., 75 kop., 50 ja 30 kop.

Estländischer
Sportverein „Kalew“
in Revel.

Sonntag, d. 21. Juli a. c.

Olympische Spiele

auf dem Platz in der Schlossruine in Haapsal.

Programm:

- 1) Muusik.
- 2) Turnübungen.
- 3) Kugeltossen.
- 4) Weitsprung mit Anlauf.
- 5) Speer.
- 6) Hochsprung mit & ohne Anlauf.
- 7) Diskus.
- 8) Stabhochsprung.
- 9) Schleuderball.
- 10) Dreisprung.
- 11) Lauf über 1500 m.

Anfang um 3 Uhr nachmittags.

ENTREE: I Rbl., 75 Kop., 50 & 30 Kop.

- Haapsalus 1913. aastal toime pandud demonstratsioonürituse kava. Nagu näha, nimetasid kalevlased ka seda üritust uhkusega olümpiamängudeks!

wõib, lubatakse tulewal aastal ainult organisieritud spordiseltsi liikmeid võistlusele.

Saagu esimesed „Olympia mängud“ meie teerajajaks, mis võimlemist kui keha kasvatuse ja elumõnu töstmise abinõud tervele maale laiali kannab.”

I olümpiamängude programm oli seega jagatud kahele päevale.

Kavas oli neli jooksuala, viis hüppeala ja kolm „paikamist“ (heiteala). Võisteldi ka jalgpalli kauguslöömises, mistõttu võib öelda, et programm ei piirdunud ainult kergetõustikuga. Võistlustulle asus 35 atleeti, kellest ligi pooled olid Kalevist. Kuus sportlast tulid Valvajast, üks Amateurist ja ülejäänud väljastpoolt Tallinna. Pealtvaatajaskonda olevat esimesel päeval olnud saja inimese ringis, teisel päeval – mis oli pühapäev – aga juba vähemalt viis korda rohkem.

Võistluste korraldajate pool oli üsna esinduslik, nii mõnedki asja juures olnutest kerkisid hiljem Eesti riigimeesteks või diplomaatideks. Leopold Tõnsoni juhtimisel suudeti ületada kõik korralduslikud raskused, ülemkohtunikuna tegutses August Peet, ülemsekretärina Gustav Laanekõrb, sekretärina Karl Robert Pusta, alade kohtunikena Evald Dolf, Ferdinand Karlson, Rudolf Kuuskmann, Voldemar Kuusner, Karl Saral, Artur Uibopuu jt. Arstidena olid valmis võistlejatele abi andma Konstantin Konik ja Hans Leesment, kuid pole teada, kas keegi nende teenust tegelikult vajas.

Kahe pingelise võistluspäeva järel jagati pühapäeva õhtul välja 39 medalit – iga ala kolmele paremale. Võidumehed olid:

100 m – Gustav Kiilim (12,9)

400 m – Gustav Kiilim (59,5)

1500 m – Gustav Kiilim (4.54,6)

5000 m – Egon Steinberg (17.59,0)

Kaugushüpe – Bernhard Abrams (9.94 (4.93+5.01))

Paigalt kaugushüpe – Adolf Margeviš (2.60)

Kõrgushüpe – Bernhard Abrams (3.01 (1.50+1.51))

Paigalt kõrgushüpe – Konstantin Meri (1.18)

Teivashüpe – R. Alt (2.42)

Kuulitõuge – Adolf Margeviš (16.77 (8.95+7.82))

Kettaheide – Bernhard Abrams (42.36 (23.19+19.17))

Odavise – Hugo Pihlakas (59.74 (34.74+25.00))

Jalgpalli kauguslööök – Gustav Kiilim (44.35)

Kärgula olümpiamängude diplom (1914)

Kalevi kergejõustikklasi 1911. aastal. Istuvad (vasakult) Johannes Villemson, Egon Steinberg, Wilhelm Schmidt ja B. Raup; seisavad Oskar Tammjärv, Bernhard Abrams, V. Luik, Sergei Orloff, Adolf Margeviš, Konstantin Meri ja Vahtel

Nagu üleskutse tekstist eespool lugeda võib, selgusid heidete-tõugete võitjad mõlema käega tehtud soorituste summas, hüpetes (välja arvatud teivashüpe ja paigalt hüpped) aga mõlemalt jalalt tehtud soorituste summas.

Ajakirjandus hindas võistluse tagajärgi „kaunis headeks“, puudujääke leiti aga siiski korraldusliku poole pealt. Alade läbiviimine olevat veninud hilisõhtuni ja jooksuringi peeti pikemate maade läbimiseks pisut pehmeks (tegu oli tavalise muldrajaga). Kuid kritiseeriti ka sportlaste taset. Nii leiti, et enamus jooksjatest ei suutnud isegi 100 meetrit ilma igal sammul ähkimata ja õhku ahmimata läbida ning kuulitõukajatel soovitati kasutada ka kehajõudu. Lati ületamise tehnikat kõrgushüppes hinnati kohmakaks ja kahetseti, et keegi ei oska nn „ameerika hüpet“, kus raskuskese jäetakse allapoole latti. Samuti kritiseeriti hooga kaugushüpet, kus võistlejad ei osanud sammu seada ja paku tabamine oli rajatud juhusele..

II mängud toimusid aasta hiljem ja neid julgeti juba täie õigusega kutsuda üle-eestimaalisteks olümpiamängudeks, paraku andis lisaks 12 kalevlasele ja 11 Valvaja kergejõustiklasele ennast võistlustele üles vaid üks võistleja väljastpoolt Tallinna – K. Tannenbaum Paide Idust.

Kalevi II olümpiamängud peeti 1912. aasta 11.-12. augustil taas Gonsiori tänava platsil.

Kavas oli kokku 14 ala, kusjuures heitekäte ja tõukejalgade valik jäeti seekord juba sportlaste endi otsustada. Edukaim võistleja oli viie esikohaga Adolf Margeviš. Võitjad ja nende tulemused:

100 m – Leonov (12,0)
 400 m – Gustav Kiilim (59,2)
 1500 m – Gustav Kiilim (4.52,9)
 5000 m – Johannes Villemson (18.24,0)
 110 m tj – Bernhard Abrams (20,2)
 Kõrgus – Bernhard Abrams (1.60)
 Paigalt kõrgus – Adolf Margeviš (1.23)
 Kaugus – Adolf Margeviš (5.75)
 Paigalt kaugus – Eduard Hiop (2.75)
 Teivas – Johannes Villemson (2.70)
 Kuul – Helmuth Mälson (9.73)
 Ketas – Adolf Margeviš (31.30)
 Oda – Adolf Margeviš (39.57)
 Heitepall – Adolf Margeviš (42.82)

Inimmüür II olümpiamängude (1912) autasustamislaua ümber annab tunnistust rahva huvi kasvust kergejõustiku vastu

Kalevlaste sissemarss Haapsalu lossivaremete vahel (1913)

Kalevi korraldusel peeti veel ka III olümpiamängud – 1913. aasta 3.-4. augustil ja ikka Tallinnas. Nende mängude eel käidi oma ideed demonstreerimas ka Haapsalus. III mängude suurimaks täheks osutus nelja esikohaga Eduard Hiop (hoota kaugus, hooga kaugus, 100 m, 110 m tj), kolm alavõitu sai Johannes Villemson (1500 m, 5000 m, teivashüpe).

Olümpiamängude korraldamine hakkas Eestis levima. 1912. aasta 30. septembril pidas Tartus oma Tallinna tänava platsil „Olümpia spordi pidu” juba ka Dorpater Turnverein. Mänge peeti aga mujalgi, sealhulgas 1914. aastal isegi Kärgulas, väikeses külakohas Võrumaal. Kalevlased olid olümpiaseemne idanema pannud!

Nelja esikohaga I olümpiamängude edukaim mees Gustav Kiilim sai II mängudelt kaks võidumedalit

Eesti Spordimuuseum maailmakaardil

Daimar Sell

| Fotod: Kalle Voolaid, Rait Männik |

Maailmas leidub sadu spordi erinevaid tahke lahti mõtestavaid muuseume – väiksemaid ja suuremaid isikumuuseume, erinevate spordialade ja -klubide muuseume, ka kuulsuse halle, mis on eriti populaarsed Põhja-Ameerikas, spordialaseid teemaparke jne. Kesksemale kohale meie kultuuripildis asetuvad aga olümpia- või spordimuuseumi nimetust kandvad muuseumid.

Need on muuseumid, mis lähenevad spordile laiemalt (ka olümpiatemaatika on ju sport!) ning omavad üleriiklikku haaret või riigi spordivaldkonna keskse muuseumi staatust. Tänapäevaks on maailma spordi- ja/ või olümpiamuuseumid asunud tegema tõsiseltvõetavat ning väga erinevates valdkondades süvitsi minevat koostööd.

2006. aastal sai Eesti Spordimuuseumist rahvusvahelise olümpia- ja spordimuuseumide koostöövõrgustiku (OMN, inglise keeles *Olympic Museums Network*) asutajaliige. Vastavale võrgustikule panid maailma olümpiapealinna Lausanne'is aluse seitse Euroopa ning neli Aasia olümpia- ja spordimuuseumi. Mida see meie jaoks tähendab? Kõnekas on muidugi

□ Algamas on 6. OMN võrgustiku peaassamblee Lausanne'is (2011)

□ Maailma olümpia- ja spordimuseumide esindajad on Lausanne'i olümpiamuuseumi ekspositsioonis Pierre de Coubertini ümber kogunenud (2007)

OMN-i asutajaliikmed

Saksa Spordi- ja Olümpiamuuseum (Saksamaa, Köln)

Thessaloniki Olümpiamuuseum (Kreeka, Thessaloniki)

Amsterdami Olümpiastaadion (Holland, Amsterdam)

Xiameni Olümpiamuuseum (Hiina, Xiamen)

Tianjin Dagoni Olümpiamuuseum (Hiina, Tianjin)

Souli Olümpiamuuseum (Korea, Seoul)

Hiina Spordimuseum (Hiina, Peking)

Barcelona Olümpia- ja Spordimuseum (Hispaania, Barcelona)

Eesti Spordimuseum (Eesti, Tartu)

Soome Spordimuseum (Soome, Helsingi)
Olümpiamuuseum (Šveits, Lausanne)

OMN-iga hiljem liitunud liikmed

Qatari Olümpia- ja Spordimuseum (Qatar, Doha)
Brasiilia Olümpiamuuseum (Brasiilia, Rio de Janeiro)

Sportimonium (Belgia spordimuseum, Hofstade)

Spordi- ja Turismimuuseum Varssavis (Poola, Varssavi)

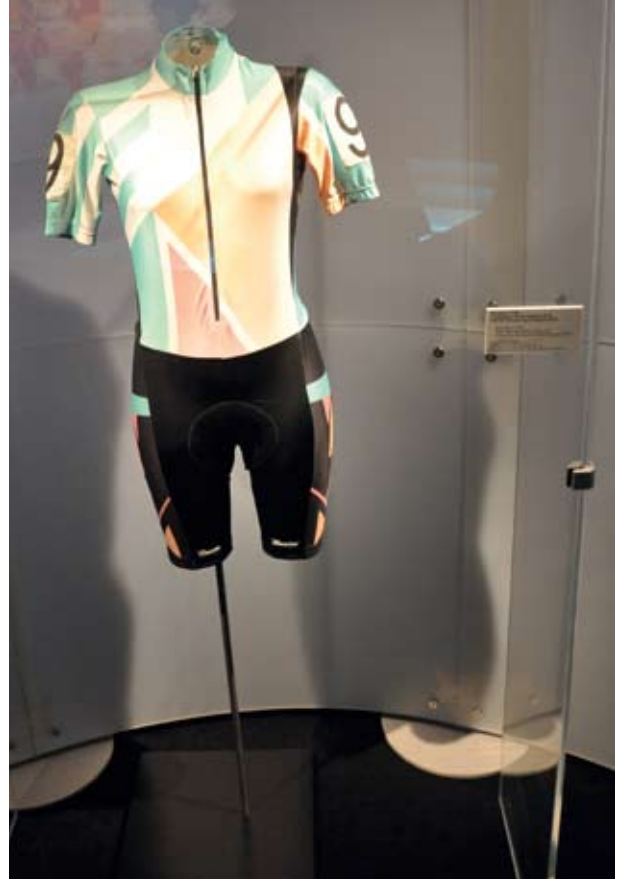
juba fakt ise: ligi sajakonna maailma olümpia- ja/või spordimuseumi seast taolise ühenduse asutajate hulka pääseda! Kuid mitte au ega “püünel olemine” pole peamine. Hoopis olulisem on see, et OMN avab meile ning seeläbi ka kõigile meie külastajatele palju uusi võimalusi.

Üks kõige käegakatsutavamaid ning silmaga nähtavaid tegevusi on näituste vahetus, koostöönäituste tegemine ja nende eksponeerimine mitmel pool maailmas. Nii jõudis juba 2008. aasta oktoobris Tartusse Saksa Spordi- ja Olümpiamuuseumi, Rahvusvahelise Pierre de Coubertini Komitee ning Navacelle de Coubertin'i perekonna koostöös valminud näitus “Pierre de Coubertin ja kaunid kunstid”. Väljapanek tutvustas Coubertini ja tema perekonna originaalkunstiloomingut, kujuures paljusid neist töödest nägi avalikkus (mitte ainult Eestis, vaid ka mujal) üldse esmakordselt. Samuti oli vitriinides eksponeeritud mitmeid olümpiamängude kunstikonkursside võidutöid. Kes selle näitusepärlit oskasid üles leida, said kindlasti toreda elamuse.

Viimastel aastatel on suhted tihenunud meie kauaaegseima rahvusvahelise koostööpartneriga – spordi- ja turismimuuseumiga Varssavis. Kindlasti võib sellegi taga näha koostöövõrgustiku ühise laua taga istumise mõju. Kuigi poolakatega on läbi käidud juba rohkem kui 30 aastat, jõuti esimese näitusevahetuseni alles 2010. aasta aprillis, mil avasime Tartus näituse “Poola sport vanadel fotodel”. 2011. aasta oktoobris jõudsid vanad Eesti spordifotod omakorda Poola vaatajateni. 2012. aastaks oleme aga planeerimas ühe

- Hetk näitusel “Pierre de Coubertin ja kaunid kunstid” Eesti Spordimuseumis. Fotol: Walter Winansi (USA) skulptuur Ameerika traavel, mis võitis kuldmedali 1912. aasta Stockholmi olümpia kunstikonkursil. 1908. aasta laskmise olümpiavõitja Winans on ainus, kes võitnud olümpiakulla nii sportlase kui ka kunstikonkursside osalisena

- Eesti Spordimuseumi ja Lausanne'i Olümpiamuseumi koostöös oli 2011. aastal Lausanne'is ajutisel näitusel “Lootus” (“Hope”) eksponeeritud ka olümpiavõitja Erika Salumäe võistlusriietus

Soome Spordimuseumi näituse “maale toomist”. Mõtteid ja pakkumisi on õhus teisigi.

OMN-i kaasabil võivad tulevikus täieneda ka meie kogud. Nii avanes 2011. aastal kõigil OMN-i liikmetel võimalus osa saada 2010. aastal meie seast lahkunud kauaaegse Rahvusvahelise Olümpiakomitee presidendi Juan Antonio Samaranchi kollektsiooni kuulunud esemetest. Eesti Spordimuseumgi on oma pakkumise teinud (meid huvitas ennekõike 1980. aasta Tallinna olümpiaregatiga seonduv). Lisaks teevad koostöövõrgustiku liikmed Lausanne'i Olümpiamuseumi eestvedamisel koostööd olümpiamängude korralduskomiteedega, et muuseumide kogudesse jõuaksid soovi korral ka eelseisvate või värskest toimunud olümpiamängude tõrvikud, -medalid, plakatid jm meened.

Väga lai ja perspektiivne koostöövaldkond on erinevate olümpiahariduslike materjalide ühine väljatöötamine ja levitamine. Olulisel kohal on siin tõlkeõigused, mis võimaldab meil näiteks soovi korral anda eestikeelsena, kuid alguses kujunduses ja formaadis

välja mõni Lausanne'is koostatud olümpiahariduslik trükkis.

Tegeldakse ka enesearendusega. Üksteise tegemistest, kogemustest ja ideedest parema ülevaate saamiseks on ellukutsumisel koostöövõrgustiku liikmesmuuseumide spetsialistidele mõeldud õpikoda, mille käigus tutvutakse lähemalt mõne konkreetse muuseumiga, kuulatakse sealsamas erialaseid loenguid ning viiakse läbi praktilisi tegevusi.

2012. aastast saavad kõik OMN-i liikmed loodetavasti kasutama hakata ühtset sümboolikat, selles leppisime me kokku 2011. aastal. Välja töötamisel on ühine virtuaalne informuun igapäevaste tegevuste kooskõlastamiseks ja infovahetuseks, aga samuti avalikkusele suunatud virtuaalsed lahendused.

Lühiinfot nii võrgustiku liikmete kui ka mõningate teiste maailma spordimuseumide kohta leiavad huvilised juba 2009. aastast Lausanne Olümpiamuseumi kodulehel asuvalt kaardilt (www.olympic.org/museum).

2011. aasta 9. veebruaril täitus lõpuks kõigi talispordi- ja muuseumisõprade suur unistus

– kultuuriminister Laine Randjärv ning Eesti Spordimuuseumi direktor Daimar Lell avasid Otepääl talispordimuuseumi! Uus muuseum paikneb Tehvandi Spordikeskuses ning tegutseb nüüdsest Eesti Spordimuuseumi talispordialadele keskenduva filiaalina.

Muuseumis saab näha mitmeid põnevaid vanu spordivahendeid, lustida atraktsioonidel, uurida suusamäärimise saladusi ja vaadata talisporditeemalisi videoklippe. Lisainfot võib huviline ammutada ka muuseumi arvutitest. Omaette ekspositsiooni osa moodustab nn “aaretekamber”, kus uudistamiseks väljas meie talisportlaste võidetud olümpia- ja maailmameistrivõistluste medalid.

| Fotod: Aldo Luud, Kalle Voolaid, Rait Männik |

Otepääl avati talispordimuuseum!

Ekspositsiooni kujundas Arhitektibüroo Lunge ja Ko, muuseumi kinonurgas huvilistele vaadata olevate klippide kokkupanijaks oli Artur Talvik, suurte fotode ja fotomontaažide tegijaks Ott Kadarik. Atraktsioonid valmisid Aare Baumeri eestvedamisel, helikujunduse lõi Toomas Lunge. Oma abist uue muuseumi loomisel ei öelnud ära ei spordialaliidud, spordisõbrad ega teisedki asjahuvilised. Aitäh kõigile, kes abiks olid!

□ Georg Hackenschmidt oli sportlasena edukas, tõustes muuhulgas 1905. aastal elukutseliste raskekaalu maailmameistri troonile maadluses. Selle võiduga ühendas ta seni killustunud maadlusmaailma, andes alguse üldtunnustatud MM-tiitlite arvestusele

□ Eesti Olümpiaakadeemia president Neinar Seli ning Eesti Spordimuseumi direktor Daimar Lell ühiste kavatsuste lepet allkirjastamas

□ Oma elu hilisemal perioodil tegeles Hackenschmidt aktiivselt filosoofiaga ning propageeris tervislikke eluviise. Tema filosoofia alustala oli inimene. Ta uskus, et inimese keha ja vaim peavad arenema käsikäes ja mida tugevamaks muutub inimese keha, seda tugevamaks muutub kogu inimkond

Georg Hackenschmidt raamatuauhind

| Fotod: Rait Männik, Eesti Spordimuseum |

- 4. mail 2011. aastal allkirjastasid Eesti Olümpiaakadeemia president Neinar Seli ning Eesti Spordimuseumi direktor Daimar Lell spordimuseumis ühiste kavatsuste leppe, mille kohaselt hakatakse välja andma iga-aastast Georg Hackenschmidt raamatuauhinda, eesmärgiks eestikeelse spordikirjanduse esiletõstmine ja ühtlasi propageerimine.

Auhinnale kandideerivad aasta jooksul esmakordselt ilmunud eestikeelsed sporditeemalised raamatud ning selle võib autor, kelle raamat räägib parimal moel spordist, spordi mõttest, ausast mängust ja liikumise rõõmusest. Ilmunud uudisraamatute põhjal koostatakse Eesti Spordimuseumi raamatukogus kandideerivate raamatute nimekiri, millega saavad tutvuda kõik huvilised. Auhinna nime valikul lähtusid väljaandjad arusaamast, et Tartus sündinud Georg Hackenschmidt (1877-1968) oli nii rahvusvaheliselt edukas sportlane kui ka tunnustatud filosoof, mistõttu sobib temanimeline auhind igati meie spordikirjandust väärtustama. Esimene Georg Hackenschmidt auhind antakse välja 2012. aasta aprillis. Auhind koosneb skulptor Jass Kaselaane kujundatud mälestusesemest ning 1000-eurosest rahalisest preemiast.

□ 2011. aastal püstitati Raplamaal Valtus Guinnessi rekord – kõige rohkem allveekabetajaid korraga vee all! Seal kasutatud varustus oli välja pandud ka Super-Eesti näitusel

□ 8 meetrit ja 22 sentimeetrit vaipa selgitab ilmekalt, kui kaugele lendas Erki Nool oma elu pikimal kaugushüppel, püstitades ühtlasi kümnevõistlejate kaugushüppe maailmarekordi

□ Lurichi supervägitegu – ühel sõrmel viie mehe kandmine – oli näitusel mõistagi aukohal. Kes soovis, sai ka ise Lurichiga pildile!

□ Supervaade näitusesaali. Lae alt leiab Eesti rekordi hobuste kõrgushüppes (latil on 215 cm), seina äärest aga Jaan Taltsi vägitegu meenutava pooltoonise tellisevirna. 1967. aastal sai Talts hakkama imelise saavutusega, ületades esimese poolraskekaalu tõstjana maailmas 500 kg piiri

| Fotod: Kalle Voolaid |

2011. aasta suvel pakkus Eesti Spordimuseum huvilistele vaatamiseks meeleolukat näitust "Super-Eesti. Vägitükid, millele tõenäoliselt maailmas võrdseid ei leidu".

Näitus võttis veidi üle-vindi-moel ja kujutlusvõime piire nihutades kokku Eesti-keskse arusaama spordist ja selle erilisest rollist meie inimeste silmis. Ainulaadsel näitusel olid esindatud nii allveekabe, saltoga kaugushüpe, super-jõumees Lurich, kõige kõrgemale hüppav eestlane kui ka palju-palju muud erakordset.

□ Kangil on Jaan Taltsi maailmarekord 193,5 kg. Just selle tõukamistulemuse saavutas Jaan Talts oma imelise poole tonni piiri purustamise käigus 1967. aastal

□ Tallinnas Arsenalitehases toodetud sportpüss aitas näitusekülastajatele meelde tuletada Eesti täpsuslaskurite vägitegusid 1930. aastatest, mil meie snaiiperid maailma valitsesid

Elus on aegu, mida me ei saa enam muuta ega mõjutada, kuid me saame neid meenutada – meenutada minevikku. Minevik, meie ajalugu, on aga oluline osa meie tulevikust. Ants Prometi raamat “Unustatud unustamatud viiekümnendad” aitab minevikku meenutada, sest iga päevaga jääb vähemaks neid, kes eelmise sajandi viiekümnendatel aastatel Piritä-Kose-Kloostrimetsa ringraja unustamatutel võidukihutamistel osalesid, olgu võidusõitja, kohtuniku, mehaaniku või pealtvaatajana – ja sellest rääkida võiksid.

Kuid pealtvaatajaid oli raja ääres palju – sadu tuhandeid. Bussidega sõideti kohale kõikjalt üle Eesti, jälgimas käidi isegi võistlejate treeningsõite. Rahvamasside poolest hinnati motovõistlusi Eesti teiseks laulupeoks. Mootorrattasport oli eriti populaarne, ringrajasõidu NSV Liidu meistrivõistlusi kajastas koguni ajalehe Noorte Hääli eriväljaanne Motovõistlus. Ja see kõik sai alguse 1947. aastal, mil Johannes Tomson peale kahetunnilist ringrajalt kihutamist edestas napilt venelast Jevgeni Gringauti ja tuli NSV Liidu meistriks. See oli kui Eesti rahva võit!

Unustatud *unustamatud* viiekümneendad

| Fotod: Rait Männik, Eesti Spordimuuseum |

Legendaarne võidusõitja
Johannes Tomson oli Ants
Prometile suureks eeskujuks

Mootorrattavõistluste patrooniks oli tavaliselt keegi vabariigi juhtkonnast,

näiteks EK(b)P Keskkomitee esimene sekretär Nikolai Karotamm või ENSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja Aleksander Ansberg. Võitjad kutsuti vastuvõtule ENSV Ülemnõukogu presiidiumi esimehe Aleksei Müürisepa juurde (ka raamatu autor on olnud Müürisepa vastuvõtul). Sellistel vastuvõttudel oli ka kasulik pool, seal said võistlejad oma vajadustest rääkida ja rahalist toetust hankida. Raamat tuletab meelde, et enne sõda oli Pirita suursõidu patrooniks Konstantin Päts isiklikult. Saame teada, et mootorrattasport oli südamelähedane ka Nõukogude Liidu hirmuvalitseja Jossif Stalini pojale Vassili Stalinile, kes, olles sõjaõhujõudude ülem, mobiliseeris Nõukogude Liidu parimad motosportlased enda väeossa.

Raamat on ajalooliselt vajalik, igas vanuses lugeja saab siit ülevaate tolle aja elust. Autor kirjeldab asjatundlikult nõukogude mootorrattaid, millel siis võisteldi ja mis algul ennesõjaaegsetele välismaa omadele tublisti alla jäid.

Milliste raskustega puutus sportlane kokku mootorratta võidusõiduks ettevalmistamisel! Sõltuti varuosade ja materjalide puudusest ning võistlusrattaks ümberehitamise keerukusest, mis tuli igal võidusõitjal ise nuputada ja teha või teha lasta. Kõike oli vaja selleks, et olla kiirem ja võita! Võisteldi ringrajasõidus, motokrossis ja hipodroomisõidus – igaks võistluseks pidi sportlane oma võistlusratta ise ümber kohandama. Autori asjatundlikkus siin on igati mõisteta, sest oli ta ju üks esimesi NSV Liidu meistersportlasi Eesti mootorisportlaste seas. Meistersportlase nimetuse saamine oli aga ihaldatuim saavutus sportlasele, seda ihaldas iga noor, ükskõik mis spordialal.

Raamatus on juttu ka omaaegsete sportlaste olmeprobleemidest.

Võistleja taskud olid tihti tühjad, sest kogu raha oli kulunud võistlusrattale mingi detaili ostmiseks. Ühte sellist hetke kirjeldab autor nii: “Kui tulin 1957. aastal NSV Liidu tšempioniks, siis ei tulnud pärast autasustamist kellelgi pähe küsida, kas mul leiba kodus on.” Auhinnad olid võistlustel naeruväärsed, näiteks Tööjõureservide 1950. aasta üleliidulisel võistlusel sain III koha auhinnaks pükste jagu head ülikonnariiet. Teisele

kohale anti riie pintsaku tegemiseks ja esimene koht sai terve ülikonna jao riie.

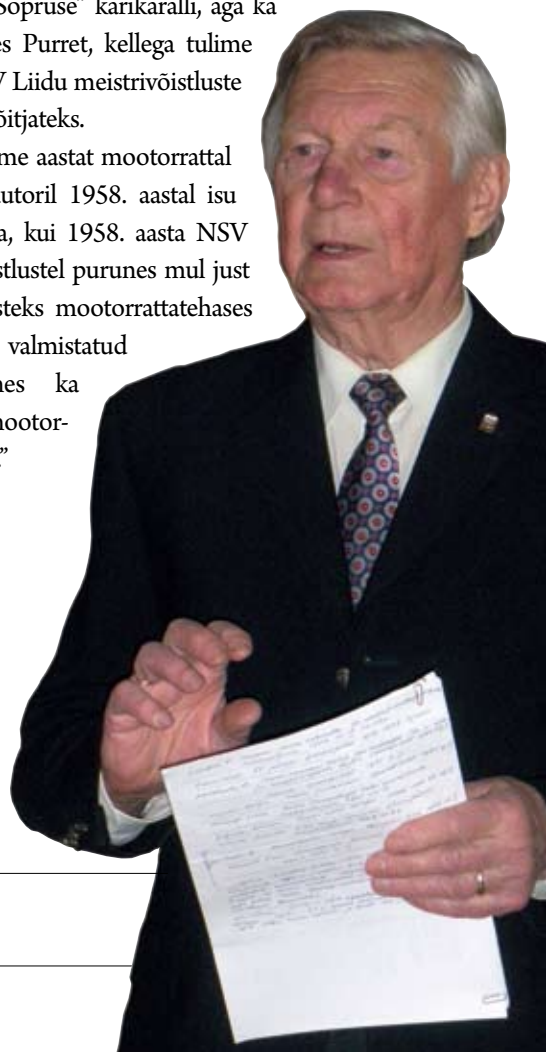
“Unustatud unustamatud viiekümnead“ on ühtlasi kui omalaadne teatmik või käsiraamat, sest siit leiab aastate kaupa nii Eesti NSV kui ka NSV Liidu meistrivõistluste tulemused mootorrattasportlase ajavahemikus 1947. aastast 1959. aastani. Kusjuures tulemustele eelneb võistluste ladus kirjeldus, kus on ära toodud sportlaste elamused võistluse ajal, äpardused, kaotused ja võidud.

Juttu tehakse siin paljudest sportlastest, nii autoriga üheaegsetest kui ka vanematest. Palju ruumi on Ants Promet tänuga pühendanud kuulsale Johannes (Juku) Tomsonile, kui võidusõitjale ja oma treenerile. Kaasaegsetest meenutab ta Endel ja Ago Tobjast, Ervin Vallat, Richard Lauri, Jaan Kүүnemäed, Endel Kiisat, naistest Tamara Trossit, Monika Reichenbach-Holmi, Virve Gustel-Kiisat, Ölme Gustel-Kaseorgu jt.

Muuhulgas avastasin raamatust, et mootorrattal on võistelnud ka minu autoralli paarimehed! Esmalt Samuel-Heldai Pitkjan, kellega me võitsime 1960. aastal Moskvast rahvusvahelise “Sõpruse” karikaralli, aga ka tartlane Johannes Purret, kellega tulime 1963. aastal NSV Liidu meistrivõistluste absoluutseteks võitjateks.

Olles kümme aastat mootorrattal kihutanud, sai autoril 1958. aastal isu täis: “Pärast seda, kui 1958. aasta NSV Liidu meistrivõistlustel purunes mul just nendeks võistlusteks mootorrattatehases oma kätega valmistatud mootor, purunes ka mu armastus mootorrattasporti vastu.”

Uno Aava

□ Ants Promet mootorratta sadulas (1956)

Uue väljakutsena hakkas ta endale võidusõiduautot ehitama. Abiks tuli noor insener Peep Velbri, tööd laabusid ja aasta möödudes oli paberist liimitud kerega võidusõiduauto, mil nimeks “Sitikas”, Minskis NSV Liidu meistrivõistluste stardis. Võistlus olid edukas ja Ants Promet pälvis rohkem kui kahekümne võistleja seas pronksmedali.

Raamatut kokku võttes ei jäta autor küsimata: miks jäi tegemata Muugale projekteeritud rahvusvahelistele tingimustele vastav ringrada?

Selle ehitamine käis ju täie hooga, kulutati juba palju raha. Paraku leidis vastuseisja Eesti Vabariigi riigiametnike hulgas, kes poliitilise populaarsuse nimel pani selle ehituse seisma – ja seda igaveseks.

Tuleb tunnustada Ants Prometi mälu üle kuuekümne aasta taguste sündmuste ja võistluste meenutamisel. Kuid veelgi kaugemale minevikku

ulatuvad ta meenutused raskest noorpõlvest Siberis. Seal tuli nälvida, rasket tööd teha ja oodata võimalust kodumaale Eestisse põgenemiseks.

Üheaegselt õppides, sportides ja töötades suutis Ants Promet lõpetada Eesti Põllumajanduse Akadeemia. Sportlasena ütleb ta enda kohta tagasihoidlikult: “... minu sportlasteel on rohkem osalemist, kui saavutusi.” Kuid NSV Liidu meistritiitel ja medalid ning esikohad teistelt üleliidulistelt võistlustelt räägivad ise enda eest. Oma hilisemas elus oli ta nii lihttööline, treial kui ka insener. 27 aastat veetis ta juhtivatel kohtadel Eesti põllumajanduses, töötades 13 aastat Vaida sovhoosi direktorina. Vaida sovhoosi rahvas ütles hiljem tema kohta heas mõttes: “Promet oli inimene.”

Lõpetuseks veidi kombekohast kriitikat. Raamat oleks väärinud paremat toimetamist ja trükkimist paremale paberile – eriti on kannatanud piltide kvaliteet! Puudu jääb ka nimede register, mis võimaldaks teost kergemini käsitleda.

Kokkuvõttes on raamat aga asjalik ja vajalik ning pälvis õigustatult I koha Eesti Spordimuuseumi 2011. aasta spordiajalooliste tööde konkursil.

Eesti sport vanadel fotodel

| Fotod: Kalle Voolaid |

21. oktoobril 2011 avati Varssavi Olümpia-keskuses asuvas spordi- ja turismimuseumis fotonäitus Eesti sport vanadel fotodel.

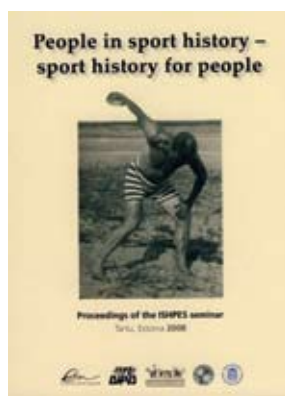
□ Olümpiakeskus Varssavis. Lisaks Poola Olümpiakomiteele ja muudele spordiga seotud asutustele paikneb siin ka Poola spordi- ja turismimuseum

Avamisüritusel said sõna näituse patroon, Eesti suursaadik Poolas hr Taavi Toom, Poola spordi- ja turismimuseumi direktor Tomasz Jagodziński ning Eesti Spordimuseumi direktor Daimar Lell. Eesti sport vanadel fotodel on Eesti Spordimuseumis koostatud klassikaline fotonäitus, mis annab võimaluse heita põgusa pilgu Eesti spordi algusaegadesse. Teemaaliselt on enim pilte raskejõustikust (kui esimesest tõeliselt populaarsest spordialast Eestis), aga huvitavaid leide on ka kergejõustikust, mitmetest talialadest, jalgrattasportidest, võimlemisest ja mujalt. Ühtekokku eksponeeriti 67 Eesti Spordimuseumi kogust pärinevat fotot aastatest 1877-1927.

Trükist on ilmunud 2008. aastal Tartus peetud rahvusvahelise spordiajaloolaste katusorganisatsiooni ISHPES (International Society for the History of Physical Education and Sport) seminari ettekannete kogumik. Ligi 300-leheküljeline ingliskeelsesse kogumikku "People in sport history - sport history for people" on koondatud seminaril peetud ettekannete paremik, sealhulgas rida artikleid Eesti autoritelt. Spordiajaloo huvilised lugejad leiavad siit ülevaateid erinevate maailmajagude spordist, samuti tuntud isikutele ning olümpiamaatikale pühendatud kirjutisi, erinevaid lähenemisi spordiajaloo õpetamisele jne. Kogumiku peatoimetajaks on Eesti Spordimuuseumi teadussekretär Kalle Voolaid, ISHPES-i poolseks retsensendiks dr Annette Hofmann Ludwigsburgi ülikoolist (Saksamaa) ning konsultantideks Thierry Terret (Prantsusmaa) ja Leena Laine (Soome).

1989. aastal asutatud ISHPES on spordiajaloolaste üleilmne katusorganisatsioon, mille tegevuse eesmärkide hulka kuuluvad kaasa aitamine spordiajaloo uurimisele ja propageerimisele kõikjal maailmas; kongresside, konverentside ning seminaride korraldamine; trükiste välja andmine; aga ka mitmesuguste stipendiumide ja auhindade jagamine.

Seminari avamine ülikooli peahoone aulas. Korralduskomitee liige Vahur Öpik annab toonasele ISHPES-i presidendile Thierry Terret'le üle spordiajaloolaste uue lipu

ISHPES-i 2008. aasta Tartu seminaril osalejad ülikooli peahoone ees

| Fotod: Enn Mainla, Aldo Luud |

ISHPES korraline aastaseminar toimus Tartus 3.-5. juulini 2008. Esmakordselt Baltimaades toimunud suurüritusel osales ligi 100 sporditeadlast rohkem kui 20 riigist, kaugemad tulijad olid Jaapanist, Hiinast, Lõuna-Aafrika Vabariigist, Kanadast ning USA-st. Ettekandeid peeti 60, seminari raames toimus ka rahvusvaheline spordimuuseumide ümarlaud. Seminaril korraldajateks olid Eesti Spordimuuseum, Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskond ja Eesti Spordiajaloo Selts ning toetajateks Eesti Kultuurkapital, Tartu linn ja Eesti Olümpiakomitee.

People in *sport* history - sport *history* for people

Optimaalse jooksukinga välja töötamine on olnud aastasadu kestev protsess. Aja jooksul on saavutatud suurt edu nii kinga talla kui ka pealdise arengus. King muutus kergemaks ja mugavamaks,

tallad õhemaks. Jah, loomulikult tahtsid jooksimeistrid, et king neil hästi jala ümber istuks, kuid täpselt sama tähtsaks hinnati ka "pidamist" – ehk jooksu ajal mitte libisemist.

| Fotod: Kalle Voolaid |

Tõeliselt revolutsiooniline läbimurre "pidamise" otsingul saavutati lõpuks 19. sajandi keskel, kui keegi nupumees taipas jooksukinga talla sisse naelad torgata. (Esimene teadaolev sellekohane üleskirjutus pärineb aastast 1852.) Kui esialgu nikerdati naelikuid põlve otsas, siis sporditööstuse arenedes jõudsid need peagi suurte spordivarustuse tootjate sortimenti. Juba 1894. aastal pakkus legendaarne USA firma Spalding oma kataloogis vähemalt kolme tüüpi kangurunahkseid naelkingi. Ühe paari kingade eest küsiti siis 6 dollarit ja see oli tolle aja kohta üüratu hind! Muidugi on aja jooksul ka Eesti Spordimuuseumi kogudesse jõudnud soliidne valik eri ajastutest pärinevaid naelkingi, mis on kuulunud erinevatele Eesti spordisuurustele. Väike valik neist on juuresolevatel fotodel nüüd ka lugejatele tutvumiseks välja pandud.

□ Vanimad Eesti Spordimuuseumi kogudesse jõudnud naelikud pärinevad 1920. aastatest ja kuulusid kaheksakordsele Eesti kergejõustikumeistrile Olli Murumetsale

□ Firms Spalding toodetud naelikud 1930. aastatest, mis kuulusid edukale Eesti sprinterile Johannes Talmrele

Naelkingi Eesti Spordimuuseumi kogudest

Kalle Voolaid

- Heino Lipule kuulunud OY Urheilutarpeita (hiljem Karhu) naelikud. 1942. aastal muretses jalavarjud olid Lipu esimesed tõsised naelikud tuldse. Heino Lipp: "Mäletan, polnud naelkingi. Ühed väikesed Tartus sain, aga nendest hiljem jalad valutasi. Kurtsin seda Lossmanile, tookordsele spordijuhile. Tema andis Villemsonile korralduse ja olingi uute naelkingade omanik. Kängurunahksed! Kaua veel paikas ja õmblesin neid..."

- Viievõistleja Hanno Selja naelkingad, Adidas mudel 1960. aasta Rooma olümpiaks. Roomas talle meeskondliku II koha toonud jalatsid kinkis Hanno Selg Eesti Spordimuuseumile uue muuseumihoone avamisel 2001. aastal

- Jooksja Laine Eriku naelikud, 1964. aasta Tokio olümpiaks valmistatud Puma mudel. Erik võitis nende abil I koha 800m jooksus 1967. aasta NSV Liidu rahvaste spartakiadil ja püstitas hiljem samal aastal ka NSV Liidu rekordi (samuti 800m distantil)

- Kõrgshüppaja Jüri Tarmaku naelking 1970. aastate algusest, millega ta hüppas oma absoluutse rekordi (2.25). King on toodetud Leningradi Dünamo jalatsivabrikus

- Personaalselt Erki Noolele toodetud odaviske ja sprindi naelkingad FILA 2000. aastatest

Eesti vägilasmaadleja

Aleksander Aberg

on vastase maast lahti tõstnud

(umbes 1907)

foto: Eesti Spordimuseum